

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Tjorven-Morgan Rebane

**KRÜPTOVALUUTA KAJASTAMISE VÕIMALUSED
RAAMATUPIDAMISES**

Bakalaureusetöö

Õppeakava TABB, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits, PhD

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 10010 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Tjorven-Morgan Rebane

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 1885500 TABB

Üliõpilase e-posti aadress: tjorven-morgan@hotmail.com

Juhendaja: Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits, PhD

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. KRÜPTOVALUUTA OLEMUS JA ARENG	7
1.1. Krüptovaluuta olemus.....	7
1.2. Krüptovaluuta liigitamine ja ICO dokument.....	8
1.3. Krüptovaluuta kontohaldus, kaevandamine ja investeerimine.....	9
1.4. Bitcoin'i olemus ja kasutatavus.....	11
2. KRÜPTOVALUUTA KLASSIFITSEERIMINE, KAJASTAMINE JA AVALIKUSTAMINE	14
2.1. Krüptovaluuta klassifitseerimine IFRS'i järgi.....	14
2.1.1. Raha ja raha ekvivalendid.....	15
2.1.2. Finantsinstrument ja finantsvara (va sularaha).....	16
2.1.3. Omakapitaliinstrument.....	18
2.1.4. Mitterahalised investeeringud.....	19
2.1.5. Põhivara: varud, ettemaks ja immateriaalne põhivara.....	19
2.2. Krüptovaluuta kajastamine ja avalikustamine.....	22
2.2.1. Krüptovaluuta kajastamine raamatupidamises.....	22
2.2.2. Krüptovaluuta avalikustamine.....	27
3. RAAMATUPIDAJATE HOIAKUD JA TEADMISED SEoses KRÜPTOVALUUTAGA	29
3.1. Uuringu meetodika ja valimi kirjeldus.....	29
3.2. Küsitluse tulemused.....	30
3.3. Arutelu ja järeldused.....	36
KOKKUVÕTE	42
SUMMARY	44
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	46
LISAD	50
Lisa 1. Küsimustik.....	50
Lisa 2. Tulemused.....	55
Lisa 3. Lihtlitsents.....	56

LÜHIKOKKUVÕTE

Krüptovaluutal on suur potentsiaal olla tulevikus üheks peamiseks maksevahendiks, kuid Rahvusvaheline raamatupidamisstandard IFRS ei sisalda krüptovarasid sh krüptovaluutat puudutavaid suuniseid, mis võimaldaks neid korrektselt tuvastada, mõõta, esitada ja avalikustada. Sellest tulenevalt on lõputöö eesmärgiks välja selgitada, kuidas krüptovaluutat finantsaruandluses klassifitseerida, kajastada ning kas raamatupidamisstandardeid on vaja selle põhjal muuta või täiendada.

Töö eesmärgi saavutamiseks on kasutatud kvalitatiivset analüüsimeetodit ning kvantitatiivset uurimismeetodit, kus küsitlusest võttis osa 51 inimest. Lõputöö uurimisküsimus on “Kas raamatupidamisstandardeid on vaja krüptovaluuta kajastamiseks muuta?”.

Töö tulemusena selgus, et krüptovaluuta klassifitseerimisel ja kajastamisel ilmneb mitmeid probleeme, kus krüptovaluuta ei sobitu täielikult olemasolevate arvestusmeetoditega. Raamatupidajad on teadlikud krüptovaluutast, kuid ei puutu sellega tihti kokku. Sellest tulenevalt soovitakse saada rohkem infot ja ühte konkreetset reeglistikku, mis lihtsustaks krüptovaluuta käsitlemist, muutes arvestamise protsessi arusaadavamaks ja kiiremaks.

Võtmesõnad: krüptovaluuta, plokiahela tehnoloogia, klassifitseerimine, kajastamine, IFRS

SISSEJUHATUS

Majandusüsteemi kõige olulisemaks lüliks on raha, mis on kokkulepitud majanduslik vahetusvahend ning peamine rikkuse mõõtühik. Raha põhiolemuseks on ühe väärtuse vahetamine teise vastu (Hosp, 2018). Esimene teadaolev valuuta vorm tuli kasutusele umbes 5000 aastat tagasi, mis on tänaseni ajas palju muutunud – käes hoitavast väärismetallist füüsiliselt mitte eksisteeriva digitaalrahani (Kusimba, 2017). Üks vanimaid vääringuid on kuld, mis andis tõe paberraha loomisele. Kulla lihtne vahetatavus, transporteeritavus ning vastupidavus saavutas suure usaldusvääruse, mis sobis raha hästi esindama. Paremaks arveldamiseks loodi paberraha, mis oli algselt kullaga tagatud. Hiljem loobusid pangad kullastandarditest ning võtsid raha haldamise täielikult enda võimu alla ning valitsus sai inflatsiooni või deflatsiooni ise hallata. Rahasüsteem on sellest ajast täielikult tsentraliseeritud, mis tähendab võimu kõigi üle, kes ringluses olevat raha kasutavad. (Hosp, 2018)

Rohkem kui kümme aastat tagasi digipöördega tekkinud uuema aja raha ehk krüptovaluuta on üha enam populaarsust kogumas. Sellel puudub füüsiline vorm, mille eesmärgiks on olla uutmoodi ja sõltumatu finantsüsteem. Krüptovaluuta eeliseks on omaniku täielik kontroll oma vara üle, mida ei kontolli ükski pank ega valitsus. Finantsaruandluses on majandusüksustel vajalik kajastada kulud ja teenitud tulu, äritehingud ja investeerimised, mis liigutavad ettevõttele raha sisse või välja, kuid kuidas kajastada vara, millel puudub füüsiline kuju, puuduvad osapoolte vahelised lepingud ning mille hind on väga volatiilne. Hetkel puudub korrektne kajastamisviis, mis oleks kooskõlas raamatupidamisstandarditega. Antud töös käsitletakse krüptovaradest ainult krüptovaluutat.

Lõputöö uurimisküsimus on “Kas raamatupidamisstandardeid on vaja krüptovaluuta kajastamiseks muuta?”. Uurimisküsimuse täpsemaks uurimiseks on lisaks püstitatud järgmised alaküsimused:

1. Mis on krüptovaluuta ja kuidas seda raamatupidamises käsitleda?

2. Kas krüptovaluuta kajastamist tuleb raamatupidamises tihti ette?
3. Kas raamatupidajad on teadlikud krüptovaluutast?
4. Kuidas raamatupidajad klassifitseeriksid ja kajastaksid krüptovaluutat?
5. Kas krüptovaluuta võiks olla ametlikuks maksevahendiks?

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas krüptovaluutat finantsaruandluses klassifitseerida, kajastada ning kas raamatupidamisstandardeid on vaja selle põhjal muuta või täiendada. Töö eesmärgi saavutamiseks on kasutatud kvalitatiivset analüüsimeetodit ning kvantitatiivset uurimismeetodit. Kasutatud allikamaterialeks on teemakohased artiklid, raamatud, veebikeskkonnad, teadustööd ja raamatupidamisstandardite poolt avaldatud suunised.

Antud töö jaguneb kolme peatükki. Esimeses peatükis tutvustatakse krüptovaluuta olemust ja ajalugu, kus toetatakse kõige vanemale ning enim kasutatud krüptovaluutale Bitcoin. Teine peatükk on jagatud kahte alapeatükki. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse, mis on krüptovaluuta klassifitseerimise võimalused Rahvusvahelise raamatupidamisstandardi IFRS'i näitel, analüüsides selleks erinevaid varaklasse. Teine alapeatükk keskendub krüptovaluuta kajastamisele ja avalikustamisele raamatupidamises. Kolmandas peatükis annab autor ülevaate uuringust, mis viidi läbi raamatupidamisega kokku puutuvate inimeste seas. Peatükis tutvustatakse uuringu meetoodika valikut, valimit, uuringutulemusi ja järeldusi. Küsitluses osalejate ühtseks määratlemiseks on kasutatud nimetust "raamatupidajad".

1. KRÜPTOVALUUTA OLEMUS JA ARENG

Krüptovaluutat võib pidada digiasjastu üheks suurimaks saavutuseks, mis on avalikkusele veel tundmatu valdkond. Esimeses peatükis tutvustatakse krüptovaluuta olemust ja jagunemist, kontohaldust, kevandamist ning investeerimist. Lisaks antakse ülevaade krüptovaluuta kujunemisest, kus tutvustatakse esimese krüptovaluuta Bitcoin'i sünni ja arengut.

1.1. Krüptovaluuta olemus

Uus suur fenomen "interneti raha", rohkem tuntud kui krüptoraha on üks digitaalraha alavormidest. Digitaalvaluuta on mis tahes valuuta, raha või rahataoline vara, mida peamiselt hallatakse, hoitakse või vahetatakse digitaalsetes arvutisüsteemides. Krüptovaluuta (inglise keeles *cryptocurrency*) ehk krüptovääring, digitaalvääring või münt (inglise keeles *coin*) on kombinatsioon krüptograafiast ja vääringust. Paralleelselt krüptorahaga on teiseks digitaalrahaks ka virtuaalraha, mis on peamiselt kasutusel virtuaalmängudes. (Hosp, 2018)

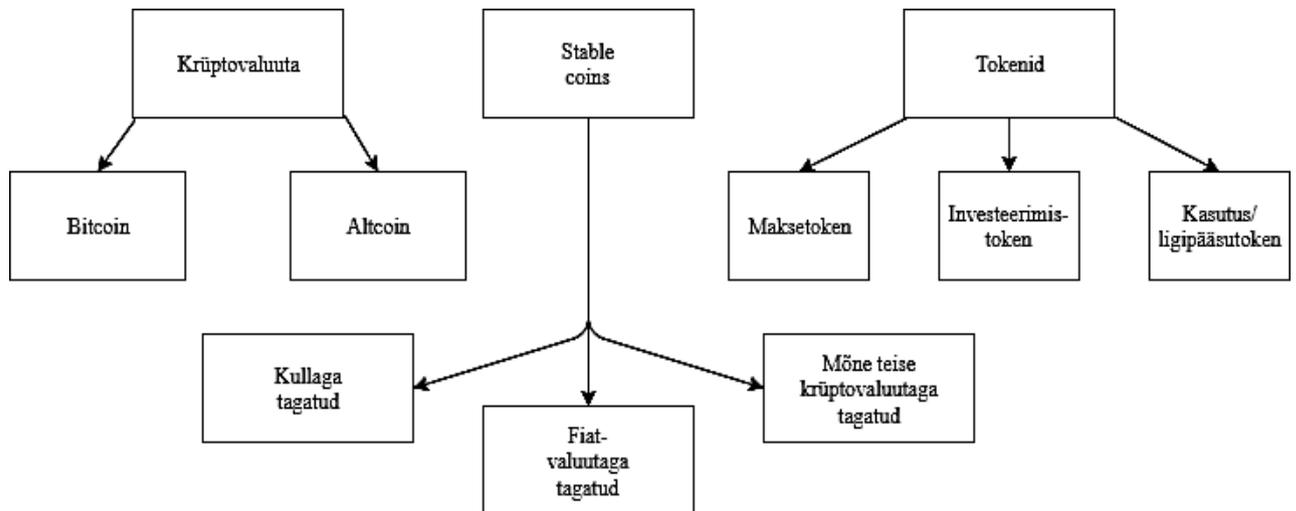
Krüptovaluuta on palju enam kui raha siiani on tähendanud. Krüptovaluutal kui rahvusvahelisel finantsüsteemil puudub omanik. See on täielikult detsentraliseeritud ja isereguleeriv maksetesüsteem, kus krüptograafilistel alustel loodud P2P-võrgustikus (*peer-to-peer*, eesti keeles partnervõrk) toimub kahe osapoolte vaheline suhtlus ilma kolmanda osapooleta, mille abil ostjad ja müüjad tehinguid teevad (Hayes, Peer-to-Peer (P2P) Service, 2021). Krüptograafia on informatsiooni muutmine loentamatuks ilma eriteadmiste ja -vahenditeta. P2P-võrgustikus olev andmebaas võimaldab üheaegselt ülevaadet kõikidest tehingutest, mis parasjagu võrgustikus on tehtud, ning kõikide kasutajate kontoseisust. Andmebaasi kutsutakse ploki ahelaks, mida võib teisisõnu nimetada ka avalikuks raamatupidamisregistriks, kus on kajastatud ringluses olev raha, tehtud tehingud ja info kõikide kontode kohta, mis on seotud krüptovaluutaga. Sellist arvestusraamatut uuendatakse automaatselt teatud ajavahemiku järel ning on kättesaadav igale kasutajatele. Kogu asi saab toimuda ainult internetis ja selleks on vajalik arvuti või nutiseadme olemasolu. Ploki ahel on teisisõnu suur teabe kogum, mis on elektrooniliselt salvestatud

arvutisüsteemi. Sellist tüüpi andmebaasid on paigutatud serveritesse, mis on üles ehitatud sadade, kui mitte tuhandete arvutite abil. Kuna info maht on tohutult suur, siis on see struktureeritud rühmadesse. Infot ladustatakse kokku ühte ploki ning mälu täitumisel ühendatakse uus plokk eelmisega, moodustades nii ploki ahela. Ploki viimane tükk on järgmise ploki esimene osa. Iga ploki ahel on andmebaas, kuid iga andmebaas pole ploki ahel (Mis on krüptoraha, 2021). Ahela uue ploki lisamiseks on antud täpne aeg ja pärast lisamist on võimatu seda muuta. Ploki ahela tehnoloogia tekitab digitaalrahale infrastruktuuri, kus raha on üks mitmest ploki ahelal tehnoloogia võimalustest (Conway, 2021). Ploki ahela tehnoloogia on üks olulisemaid tehnilisi edusamme, millele tohutu mõju on võrdväärne interneti või mobiiltelefoni omaga. Sellist tehnoloogiat mõista ilma arvutiteaduse alaste teadmistega võib osutuda keeruliseks.

1.2. Krüptovaluuta liigitamine ja ICO dokument.

Krüptovarad jagunevad krüptovaluutadeks ja *tokeniteks* (eesti keeles pääsmik). Esmalt tundub, et need on teineteise sünonüümid, kuid on eraldi seisvad krüptovara klassid. *Tokenitel* puudub ploki ahel ning need toetuvad nutikale lepingule. Teisisõnu on *tokenid* väärtusühikud, mida ploki ahelapõhised organistasioonid või projektid arendavad olamasolevate ploki ahelavõrkude peale. Kui krüptovaluuta on konkreetse ploki ahela protokolliga põhivara, siis *tokenid* loovad platvormi, mis põhineb konkreetse ploki ahelal (Token vs Coin: What's the Difference?, 2021). *Tokeni* liigitamisel ühe kasutaja käest teise tuleb teenustasu maksta vastavas ploki ahela ühikutes. *Tokenite* funktsioon võib olla varieeruv, mis sõltub nende loomise eesmärgist (nt juurdepääs platvormipõhiste teenustele või mängudele). Krüptovaluuta ja *tokeni* peamine erinevus on see, et *token* tähistab seda, mida omatakse, aga krüptovaluuta tähistab seda, mida ollakse võimeline omama (Digital Assets: Cryptocurrencies vs. Tokens, 2021). Krüptovarade jagunemist on tegelikult raske hinnata, sest krüptovarade hulk on nii suur ning enamus on tuletatud mõnest vanemast krüptovarast. Üht konkreetset liigitamisviisi ei ole võimalik leida. Enamasti peetakse krüptovaradeks ainult krüptovaluutasid ja *tokeneid*. Kolmandana sobiks mainida ka *Stablecoine* (eesti keeles stabiilsed mündid), mis niisamuti koos *tokeniga* on välja arenendud krüptovaluutast, kuid erineb teistest oma mehhanismi poolest. Kui krüptovaluuta ja *token* on mõlemad väga volatiilsed, siis *Stablecoini* eesmärk on minimeerida hindade volatiilsust, sidudes oma väärtuse traditsioonile varaga, näiteks fiat-valuuta või kullaga (Hayes, 2021). Krüptovaluuta, *Stablecoin* ja *tokenid* jagunevad omakorda erinevate tunnuste põhjal, mida illustreerib joonis 1. Erinevaid krüptovaraid on kokku 15 560 ja hetkel eksisteerib turul 8203 (detsember 2021) erinevat

krüptovaluutat, millest tuntuimad on Bitcoin, Rippel, Litecoin, Monero jt (CoinMarketCap, 2021). 2017. aastal tekkis idee luua Eestis maailma esimene riiklik krüptoraha Estcoin, mis oleks olnud käibevahendiks e-residentsus programmiga liitujate vahel, kuid nii programm kui ka Eesti pank ei pidanud seda vajalikuks ja Estcoin jäi sündimata (Pau, 2019).

Joonis 1. Krüptovarade jagunemine.

Allikas: Shalma Tech Solutions. Token Classification, 2021

ICO (*Initial Coin Offering*) ehk krüptovara avalik pakkumine on nn tark leping, mille abil saab krüptoraga rahastada ettevõtete projekte. Ettevõtetele tehakse makse krüptovaluutas ja vastu väljastatakse unikaalseid krüptovaluuta “*tokeneid*” (eesti keeles mündid), mis esindavad mingit nõuet, nagu näiteks õigus saada ettevõtte tooteid, teenuseid, litsentsi, hääleõigust, osa kasumist jt (Veerpalu, Perli, & Pajussaar, 2021). ICO on sarnane IPOga, erinevus on see, mida saab investor investeeringu eest. Firma, kes soovib raha koguda, esitavad dokumendi ehk *white paper*’i (tõlkes valge lehe), milles tavaliselt kirjeldatakse ICO projekti alustehnoloogiat, funktsioone, eesmärke, ajakava, maksumust ning investeerija jaoks olulist infot (What Are ICOs and How Do They Work?, 2021). ICO on hea viis, kuidas ettevõtte saab kasvatada enda kapitali.

1.3. Krüptovaluuta kontohaldus, kaevandamine ja investeerimine.

Krüptovaluuta ostmine, müük ja vahetamine on krüptograafiliselt turvatud, mille tõttu on krüpteeringu lahti murdmine küllaltki ebatõenäoline, mis muudab tehingute tegemise turvaliseks.

Sarnaselt pangakontodega on ka krüptovaluuta omanikul oma konto. Detsentraliseeritud süsteemil puhul ei ole andmebaas kellegi oma ega kontrollida, seega puudub oht, et konto arestitakse. Kontonumber ehk avalikvõti on juhuslikult genereeritud numbrite või tähtede jada, mis on mõeldud teistele nägemiseks. Salasõna ehk privaatvõti on tuletatud avalikustvõtmest, mida on võimatu ära arvata ning on teada ainult omanikule. Makse saatja šifreerib makseinfo kasutades sõnumi vastuvõtja avalikku võtit. Vastuvõtja saab makse dešifreerida oma privaatvõtmega ning tehing on toimunud. Lisaks on igal kasutajal vajalik ka virtuaalne rahakott, kus saab krüptovaluutat hoiustada. Rahakoti moodustavad digitaalsed tõendid, mis aitavad identifitseerida krüptoraha omaniku ning tagavad ligipääsu krüptorahale ja selle kasutamisele. Reaalsuses ei ole rahakotis ühtegi päris münti, asudes hoopis plokiahelas, kust pole neid kuhugi ilma loata võimalik liigutada, mis tähendab, et ühtegi münti ei eksisteeri, vaid muutuvad kontojäägid. Rahakoti ülesandeks on privaatvõtme hoidmine ning ülekannete loomisel osalemine. Peamiselt kasutatakse teenusepakkujat, kes hoiab ja haldab rahakotti omaniku eest. Rahakotte võib kasutajal olla nii palju, kui ise hallata suudab. (Hosp, 2018)

Enamik inimesi on krüto võrgustikus kasutajad, kes teevad omavahel tehinguid. Võrgus tegutsevad kaevandajad kontrollivad kõiki kandeid, olenevalt sellest, kas ostjal on piisavalt raha. Selleks, et raha jõuaks ostjalt müüjani ning mündid uue omanikuni, on vaja tehing peale toimumist veel kinnitada. Kaevandajad moodustavad keerukate arvutuste abil eelmainitud tehinguplokke, kuhu tehing lisatakse. Kui plokk on valmis ja lisatud plokiahelasse, siis kinnitatakse tehing kõigi teiste kasutajate poolt. Tehinguplokkide valmimiseks on personaalarvuti asemel vaja kordades võimsamat arvutiüksust spetsiaalse kaevandustarkvaraga. Ploki kokkupanemine võib võtta minutitest kuni päevadeni. Kaevandaja, kes pani ploki kokku, saab selle eest tasu, milleks on ringlusesse lastavad uued mündid. Lisaks on võimalus teenida tehingutasude pealt. Tehingute koguarv on võrgustikus suur, siis eelistatakse neid, mille tehingutasud on kõige suuremad. Kaevandades hoitakse võrgustik töös ning on tänu sellele hästi turvatud. (*Ibid.*)

Peale kaevandamise saab krüptoraha ka investeerida. Mis tahes investeerimisega kaasnevad riskid, nii ka krüptovaluutaga. Oluline on eelnevalt kogu protsess selgeks teha ning kõik sammud läbi mõelda, sest turg pole reguleeritud ja krüptovaluuta on äärmiselt volatiilne. Investeerida ja/või osta saab igatüüpi ning selle jaoks on olemas erinevad kauplemisplatvormid, nagu Coinbase, Crypto.com, Gemini, Binance jt (Tepper & Schmidt, 2021). Hetkel on Eestis, lisaks

kauplemissplatypormidele, kaks võimalust krüptovaluutasse investeerimiseks. LHV kasvukontoga saab soetada 2015. aastal loodud Bitcoin Tracker Euro börsil kaubeldavat sertifikaati, mis jälgib Bitcoinini hinnaideksi liikumist suhtega 1:20. Bitcoin Tracker Euro jälgib kolme Bitcoinini börsi hinnaliikumist enne tasusid, mis tähendab kui hinnaindeks tõuseb 1%, siis peaks seda tegema ka sertifikaat. Kasvukontode hulgas on see üks riskantsemaid indeksfonde (Akermann, 2018). 2021. aasta novembrist on LHV pangas võimalus investeerida otse krüptovaradesse, ehk neid saab osta, müüa ja hoida. Teenus on kättesaadav veel ainult mobiilirakenduses, tulevikus ka internetipangas. Investeerida saab kolme krüptovaluutasse (Bitcoin, Ether (Ethereum) ja Litecoin) ja viite teise krüptovarasse. Krüptobörs on avatud ööpäevaringselt ning tehingutasu on 0,5% (LHV-s saad investeerida otse krüptovarasse, 2021). Traditsioonilise panganduse kõrvalt on LHV pank testest sammu võrra ees.

1.4. Bitcoinini olemus ja kasutatavus

Bitcoin loodi 2008. aastal pseudonüümi Satoshi Nakamoto nime alt, et raha liikumine muutuks kiiremaks, odavamaks ja kõigile kättesaadavaks. Üks tuntuim ja ühtlasi ka kõige esimene hajutatud krüptovaluuta on Bitcoin, mis tuleb kahest inglise keelsetest sõnast “*bit*” (informatsiooni hulga mõõtühik bitt) ja “*coin*” (münt) ning on selle finantsüsteemi arveldusühikuks. See pärast kasutatakse krüptovaluuta kohta ka nimetust *coin*. Plokiahela arendamise peamine eesmärk ei olnud uue valuutavormi loomine, vaid funktsionaalse detsentraliseeritud sularahamaksesüsteemi põhimõtete kehtestamine (Procházka, 2018). Kuid vaatamata sellele kujunes välja raha, mida saab liigutada käest-kätte, ilma et keegi kolmas selle pealt teenida saaks, olgu selleks pank, valitsus või mõni ettevõtte. Krüptovaluuta, mis pole Bitcoin, nimetatakse *altcoiniks* (tõlkes alternatiivmünt). (Hosp, 2018)

Bitcoin toimib eelnevalt mainitud plokiahela tehnoloogial, teisisõnu võiks seda vaadata kui ülemaailmset pearaamatute süsteemi. P2P-võrgustik koosneb võrgusõlmedest ja igal võrgusõlmel on koopia Bitcoinini pearaamatust, mis talletab kõik tehtud tehingud pseudonüümselt. Sõlmed edastavad saadud teabe tervele võrgustikule. Samal ajal võrreldakse pidevalt omavahel kõiki pearaamatuid, et tagada varasemalt talletatud informatsiooniga sobivus, säilitades selle põhjal üks suur register. Nii saab välja selgitada, kes ja kui palju Bitcoine omab. Kui pearaamatud omavahel ei kattu, siis tehing jääb katki, mis võimaldab ära hoida pettusi. Isegi kui kõikide tehingute ajalugu

on nähtav ja kontoseisud on teada, siis osapoolte isiklik informatsioon jääb teistele teadmata (Mis on krüptovaluuta Bitcoin ja kuidas see töötab?, 2021). Esimene plokk kaevandati 2009. aasta alguses ja esimene registreeritud ost toimus 2010. aastal, kus 10 000 Bitcoinit eest osteti 25 dollarit maksev pitsa. Bitcoin plokiahela protokollist on harunemise teel tekkinud mitmeid teisi krüptovaluutasid. Harunemine on plokiahela võrgu lõhenemine. Võrk on avatud lähtekoodiga tarkvara ja kood on vabalt saadaval. See tähendab, et igäüks võib teha parandusettepanekuid ja soovi korral koodi muuta. Avatud lähtekoodiga tarkvara muutmisvõimalus on krüptovaluuta oluline osa ning võimaldab plokiahelale tarkvarauuendusi. Pehme harunemine on kui plokiahela protokollu uuendus. Järsu harunemise tagajärjel tekivad uued krüptovaluutad. Bitcoin harunemise järel on tekkinud Bitcoin Cash, Litecoin, Ethereum jt. (Hosp, 2018)

Bitcoin on piiratud koguses ehk 21 miljonit ühikut, mis on omakorda deflatsioonilise iseloomuga, sest väärtus ajas suureneb ning suure nõudluse korral on võimalus kõrgemat hinda küsida. Bitcoin pole keskpanga poolt väljastatud, seega on võimatu seda devalveerida. Iga bitcoin jaguneb omakorda veel 100-ks miljoniks satoshiks, mida võib tavavaluuta põhjal võrrelda sente eurode kõrval. Bitcoin väärtus sõltub nõudlusest ja on sarnane kullaga, ehk mida suurem on nõudlus, seda suurem on ka Bitcoin enda väärtus. Piiratud pakkumisega vabastatakse ringlusesse aeglaselt uusi münte, mis toimub tänu eelnevalt mainitud kaevandamisele. Tänutäheks raske ja ressursi nõudva töö eest saadakse tasuks uusi Bitcoine. Algselt oli see 50 Bitcoinit ühe ploki kohta. Tasu pooldub iga 210 000 ploki järel. 2012. aastal sai 50 Bitcoinist 25, 2016. aastal 12,5 Bitcoinit ja 2020. aastal pooldus tasu 6,25 Bitcoinini (Hosp, 2018). Kui Bitcoin peaks üks hetk otsa saama, mida ennustatakse 2140. aastaks, siis hakkavad kaevandajad teenima ainult tehingutasude pealt. On ka teooriaid, kus 99% Bitcoinidest on kaevandatud 2040. aastaks ning ülejäänud 1% võtab aega kuni 100 aastat, sest Bitcoin koguse vähenemisega muutuvad tehinguplokkide moodustamine järjest keerukamaks (Disko, 2018). Üksiku kaevurina ei pruugi tulevikus enam palju saavutada ning peamiselt tegelevad krüptoraha kaevandamisega kaevandusettevõtted, kellel on olemas vajalik ruum, tehnika ja kapital. Kõige suurem "kaevandusfarm" asub hetkel Hiinas, kus ühes kuus kaevandatakse 750 Bitcoinit, kuid energiakulu on kuni 1,17 miljonit dollarit kuus (Largest Bitcoin Mining Farms in the World, 2021). Praegu on ringluses 18 900 081 (detsember 2021) Bitcoinit, mille päevane kauplemise maht on 30 241 539 080€, hind 41 162,33€/BTC (detsember 2021) ja turu osakaal 41,6% olles esimesel kohal (CoinMarketCap, 2021). Umbes 20% kõikidest Bitcoinidest on kadunud, sest omanikud on privaatvõtme ära kaotanud, kuid võib öelda, et 2,45% on nendest taastatavad (Bizouati-Kennedy, 2021).

2021. aastal sai El Salvador esimeseks riigiks, kes kasutab Bitcoinit ametliku maksevahendina (Pérez & Ostroff, 2021). Praegu aksepteerib Bitcoinit ülemaailmselt rohkem kui 28 455 ettevõtet, mis võimaldavad tasuda vähemalt 14. erineva valdkonna mõningate kaupade ja teenuste eest, nagu näiteks toitlustus, internetipoed, reisimine, meelelahutus jt. Eestis on kokku neli krüptorahaautomaati (Tallinnas ja Narvas) ja 28 ettevõtet (Tallinnas, Ääsmäel, Pärnus, Tartus ja Võrus), kus saab toodete või teenuste eest Bitcoiniga tasuda (Coinmap.org, 2021). Eesti on tõusva e-riigina oma jälje jätnud krüptoraha ajaloosse juba varem. 2014. aastal oli SushiCat esimene ettevõtte, kes maksmisel aksepteeris Bitcoinit. Lisaks tehti 2014. aastal Eestis tolle aja kõige kallim tehing, kui soomlasest ärimees ostis Bitcoinide eest Malla mõisa ning LHV pank oli üks esimestest maailmas, kes palkas endale krüptoraha spetsialisti (Mis on krüptoraha, 2021). Eestlaste seas on mõisted Bitcoin ja krüptovaluuta hetkel veel tundmatud ning tekitavad segadust, mille tõttu ollakse pigem umbusklikud.

Kokkuvõttes võib järeldada, et krüptovaluutal on suur potentsiaal olla tulevikus üheks peamiseks maksevahendiks. Olgugi, et krüptovara saab osta või kaevandada mis tahes kohas maailmas, siis pole see veel ülemaailmselt aksepteeritav maksevahend ning leidub kohti, kus krüptovaluutaga tegelemine on veel keelatud. Krüptovaluuta vastased suurorganisatsioonid ja valitsused võivad üritada takistada ja keelata kõike krüptogavaradega seonduvat, näiteks pank arestib omaniku pangakonto. Krüptovaluutaga tegeleb ülemaailmselt ligi 300 miljonit inimest, mis ühtlasi toob kaasa ka neid, kes tahavad illegaalselt krüptoraha ilma raske töö või rahata omada (Triple A, 2021). Virtuaalmaailmas tegutsevad *hackerid* võivad omanike hooletuse tõttu kogu rahakoti sisu viiruste abil üle võtta ning tulemuseks pole raha tagasi võimalik saada. Samuti peab arvestama erinevate tehniliste probleemidega, sest kui arvuti kõvaketas peaks katki minema, kaob kogu rahakott ning selles olevad Bitcoinid või mõni muu krüptovara. Lisaks on krüptovaluuta soetamine, kauplemine ja kaevandamine riskantne ettevõtmine ning aega- ja rahanõudev investeering. Samuti ei saa ka kindel olla, et krüpteeringus poleks ühtegi viga sees.

2. KRÜPTOVALUUTA KLASSIFITSEERIMINE, KAJASTAMINE JA AVALIKUSTAMINE

Krüptovaluutga seotud tehingute kajastamiseks on eelnevalt vaja määrata vastav varaklass. Nimetuse põhjal võib eeldada, et krüptovaluuta on identne mis tahes teise valuutaga. Teise peatüki esimene osa käsitleb endas krüptovaluutade klassifitseerimist ja analüüsitakse krüptovaluuta sobivust erinevatesse varaklassidesse toetudes Rahvusvahelisele raamatupidamisstandardile (IFRS).

2.1. Krüptovaluuta klassifitseerimine IFRS'i järgi

Raamatupidamisstandardite eesmärgiks on tagada finantsaruandluse läbipaistvust kõikides riikides üle maailma, mis aitavad kindlaks määrata millal ja kuidas majandussündmusi kajastada, mõõta või kuvada. Finantsaruandlus on tähtis nii ettevõtete sise- kui ka välissidusrühmade jaoks, mis peab olema reguleeritud ning ei tohi sisaldada eksitavat teavet. Raamatupidamisstandardid muudavad finantsteabe valeandmete esitamise raskeks, mis aitavad ennetada finantspettusi. Ettevõtte jaoks tähendab see asjakohase ning täpse informatsiooni kajastamist, mis peab olema usaldusväärne, järjepidev ja võrreldav. Tänu raamatupidamisele on ettevõtetel ülevaade oma varadest, kohutistest ning kulude ja tulude struktuurist. Lisaks on võimalus näha oma tugevaid ja nõrku külgi ning prognoosida tulevasi rahavooge. (Kenton, 2021)

Ettevõtte arvestuspõhimõtted on kooskõlas riigis kasutatavate standarditega. Üks enim kasutatud standard on Rahvusvaheline raamatupidamisstandard ehk IFRS (*International Financial Reporting Standards*). IFRS on standardipõhine lähenemisviis, mida kasutatakse rahvusvaheliselt 166. riigis, seal hulgas ka Eestis (Who uses IFRS Standards?, 2021). IFRS-i peetakse dünaamiliseks standardiks, mida muudetakse korrapäraselt vastavalt muutuvale finantskeskkonnale, mis tänu ettekirjutatud eesmärkidele ja põhimõtetele on domineerivam raamatupidamistava (Nirbhaya, 2021). IASB (Rahvusvahelise raamatupidamisstandardite

nõukogu) raamatupidamisstandardite nõuandefoorum (ASAF) arutas 2016. aastal, et oleks vajadus kohandada standardeid digivaluutade käsitlemiseks, kuid jõuti otsusele, et teema pole piisavalt aktuaalne ning ei lisata veel päevakorda. 2018. aastal arutas ASAF digitaalsete valuutade levimist ja andis IASB-le nõu võimalike standardite kehtestamiseks. Sellest tulenevalt paluti IFRS'i Tõlgenduskomiteel (IFRIC) kaaluda, kuidas majandusüksused saaksid krüptovaluutade ja ICO dokumentide arvestuse kindlaksmääramisel kasutada olemasolevaid IFRS'i standardeid. Juhatus otsustas krüptovaluutade ja ICO dokumentide hoidmise projekti tööplaani mitte lisada, vaid jälgida edasist krüptovarade arengut. 2019. aastal avaldas IFRS'i Tõlgenduskomitee päevakorraotsuse krüptovaluutade kajastamise kohta nende omandaja aruannetes. Enne kajastamist oleks esialgu vaja leida õige varaklass, mis sobiks krüptovaluuta määratlemiseks, mis sõltub omamise eesmärgist (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021). Järgnevalt analüüsitakse krüptovaluuta määratlemiseks autori poolt valitud varaklasse.

2.1.1. Raha ja raha ekvivalendid

Raha (cash) on IAS 7 Rahavoogude aruande põhjal kassas olev raha ja nõudmiseni hoiused, kuid sellega asi piirdub. IAS 32 kohaselt on valuuta (sularaha) finantsvara, sest see kujutab endast vahetusvahendit ja on seega aluseks kõikidele tehingutele finantsaruannetes. See tähendab, et sularaha kasutatakse eeldavasti kaupade või teenuste tasumisel ja rahaühikuna nende kaupade või teenuste hindamisel sellisel määral, et see oleks aluseks kõigi tehingute mõõtmiseks ja kajastamiseks finantsaruannetes. Nõudmiseni hoiused kujutavad endast peamiselt hoiuseid, mida saab nõudmisel välja võtta ilma eelneva etteteatamise või trahvita. Praktikast on IAS 32 põhjal valuuta nii füüsiline kui ka elektrooniline raha, mis on kasutusel seadusliku maksevahedina konkreetses jurisdiktsioonis ning seda iseloomustab valitsuse või keskpanga toetus. Inglise keskpanga hinnangul on seaduslikul maksevahendil väga kitsas ja tehniline tähendus – võlgnikku ei saa mittemaksmise pärast kohtusse kaevata, kui võlgnik pakub võla täielikku tasumist seadusliku maksevahendiga (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021). Isegi kui jurisdiktsioonis olevad majandusüksused võivad krüptovaluutat maksevahendina aksepteerida, ei muutu see automaatselt seaduslikuks maksevahendiks. Sellest tulenevalt märkis IFRS'i Tõlgenduskomitee 2019. aastal, et olgugi kui mõnda krüptovaluutat saab kasutada mõne üksiku kauba või teenuse eest tasumisel, siis pole see kohustuslik ega ametlikult tarvitusel olev maksevahend ning ei kasutata kaupade või teenuste hinnastamisel sellisel määral, et see oleks aluseks kõikidele tehingutele finantsaruandluses. Seega pole krüptovara võrreldav sularahaga, sest

sellel puuduvad sularaha tunnused. Praeguseks on ettevõtete arv pea 30 000, kus krüptovaluutat aksepteeritakse maksevahendina, kuid praktiliselt ükski valitsus (va El Salvador) ei aksepteeri ega emiteeri krüptovaluutasi. (IFRIC Update June 2019, 2019)

Hetkel peetakse krüptovaraga seotud tehingute mahtu küllalki madalaks ning osad krüptovaluutad pole vahetusvahendina isegi kasutusel. Kuid kui krüptovaluuta peaks saavutama tulevikus kõrge aktsepteeritavuse ja stabiilsuse, et sellel on sularaha omadused, peaks omanik kaaluma, kas krüptovara kujutab endast maksevahendit ja arvestusühikut sellisel määral, et see võib olla aluseks tehingute kajastamiseks ja mõõtmisteks finantsaruandluses. (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021)

Raha lähendid (ekvivalendid) on lühiajalised, kuid väga likviidsed investeeringud, mis on kergesti konverteeritavad teadaolevateks rahasummadeks ja mille väärtuse muutumise risk on ebaoluline. IAS 7.7 põhjal hoitakse raha ekvivalente pigem lühiajaliste rahakohustuste täitmiseks kui investeerimiseks. Investeeringut peetakse raha ekvivalendiks ainult siis, kui selle tähtaeg on lühike, näiteks kolm kuud või vähem alates omandamise kuupäevast. Raha ekvivalendid on esitluskategooria ega määra vara kajastamist ega mõõtmist. Seetõttu tuleks krüptovaluuta klassifitseerida ja mõõta vastavalt kohaldatavale raamatupidamisstandardile, enne kui seda saab pidada raha ekvivalendiks. IFRS'i Tõlgenduskomitee kinnitas 2009. aastal, et laekuv rahasumma peab alginvesteeringu tegemise ajal olema teada, et instrument vastaks raha ekvivalentide definitsioonile. Sellest tulenevalt ei saa krüptovaluutat lugeda raha ekvivalentideks, välja arvatud juhul, kui seda hoitakse lühiajaliste rahakohustuste täitmiseks – sellel on lühike tähtaeg, väärtus ei muutu ebaoluliselt ja rahasumma, mis laekub tähtajal, on teada kui krüptovaluuta esialgu soetatakse. Siiski ei vasta krüptovaluuta raha ekvivalentide määratlusele, kuna üldjuhul ei saa neid konverteerida teadaolevateks rahasummadeks ning neid ei puuduta väärtuse muutumise riski ebaolulisus. (*Ibid.*)

2.1.2. Finantsinstrument ja finantsvara (va sularaha)

IAS 32 määratleb finantsinstrumente mis tahes lepinguid, mis tekitavad ühele majandusüksusele finantsvara ja teisele majandusüksusele finantskohustise või omakapitaliinstrumendi, ehk lepingulise suhte kahe osapoole vahel. Leping on kahe või enam osapoole vaheline kokkulepe, millel on selged majanduslikud tagajärjed, et vältida vähest kaalutusõigust, sest leping on

seadusega täitmisele pööratav. Meeles tuleb pidada, et varad ja kohustised, mis tulenevad kohustuslikest nõuetest, ei ole finantsinstrumendid. Plokiahela tehnoloogia kasutamine ei tekita lepingulist suhet kahe osapoole vahel. Kui omanik saab teiselt osapoolelt (kui isik on teada) krüptovaluuta eest kaupa, teenust või finantsinstrumente, siis krüptovaraga tehtav tehing justkui vastaks lepingu määratlusele. Kuid kui teine osapool on teadmata ja puudub alus saada kaupa, teenust või finantsinstrumente, mis kehtib Bitcoin kohta, siis ei saa seda lepinguna käsitleda. Selleks oleks vaja leida valmis ostja. Krüptovaluuta pole lepinguline, kuid sobiks lepingu objektiks ja krüptovaradega kauplemine on lepinguliselt sõlmitud kokkuleppe. Omanikul tuleks hoolikalt kaaluda, kas tema krüptovarade tingimused annavad alust lepingu sõlmimiseks. Kui ei, siis pole tegemist finantsinstrumendiga. (*Ibid.*, 16)

IFRS 9 kohaselt on tuletisinstrument kui finantsinstrument või muu leping, millel on kolm järgnevat tunnust:

1. Selle väärtus muutub vastavalt kindlaksmääratud intressimäära, finantsinstrumendi hinna, kauba hinna, valuutakursi, hinna- või intressiindeksi, krediidiireitingu või krediidiindeksi või muu muutuja muutumisega.
2. Ei nõua esialgset netoinvesteeringut või investeeringut, mis on väiksem kui mõne teise lepingute puhul, mis eeldatavasti reageeriks sarnaselt turutegurite muutustele.
3. Arveldus toimub tulevikus.

Edasi tuleks kaaluda, kas vastavalt olukorrale sobitub krüptovaluuta kõigile kolmele tunnusele. Majandusüksus peab hindama lepingujärgset õigust osta või müüa krüptovarasid, mida saab arveldada netosummas või mille aluseks olev krüptovaluuta on hõlpsasti sularahaks konverteeritav. Näiteks investeerimispingaga sõlmitud Bitcoin forvardleping annab lepingulise õiguse osta või müüa krüptovara, isegi kui see pole finantsinstrument, aga on kergesti sularagaks konverteeritav. See on sarnane IFRS 9-s märgitud kauplemisega seotud ärimudelise hoitavate kauba futuurlepingutega. (*Ibid.*, 16)

Selleks, et krüptovara saaks olla finantsinstrument, peab see vastama IFRS 9 kohaselt finantsvara definitsioonile (Accounting for cryptocurrencies, 2021). Finantsvarad viitavad varadele, mis tulenevad tulevaste rahavoogude lepingulistest kokkulepetest või teise üksuse omakapitaliinstrumentide omamisest. Finantsvara on likviidne, mille väärtus saadakse lepingulise

õiguse või omandiõiguse alusel (What are Financial Assets?, 2021). Lisaks rahale on finantsvara teiste majandusüksuste omakapitaliinstrument, mis annab lepingulise õiguse rahale või muudele finantsvaradele ja õiguse kaubelda finantsinstrumentidega potentsiaalselt soodsatel tingimustel. Nendeks on aktsiad, võlakirjad, tuletisinstrumentid, antud otselaenud, ühisrahastuse laenud ja investeeringud teistesse ettevõtetesse (Tearu, 2020). Isegi kui krüptovaluuta annab omanikule õiguse saada identifitseeritavat kaupa või teenust teise osapoole käest, siis majanduslik kasu tuleneb selle kauba või teenuse saamisest, kuid ei anna õigust saada finantsvara. Seega ei saa krüptovaluutat finantsvarana käsitleda, sest see ei esinda raha ega osalust majandusüksuses ning puudub kahe osapoole vaheline leping, millega kehtestatakse õigus või kohustus raha või mõne muu finantsinstrumenti üleandmiseks või vastuvõtmiseks. Digitaalvara võib olla aktsiaväärtpaber, kuid krüptovaluuta seda pole. Kuid ei saa välistada olukorda, kus krüptovaluuta annab omanikule õiguse rahalisteks makseteks või saada võlakirju või aktsiaid. Sellisel juhul sarnaneb krüptovaluuta digitaalse sissemakse pabervormiga. (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021).

Kasuks võib tulla krüptovaluutafutuuri väljatöötamine forvardlepingu või krüptovaluuta optsioonide jaoks (nt Bitcoin forverdleping), mis laseks krüptovaluutat määratleda tuletisinstrumentina, sest siis oleks olemas leping, mis määraks ära raha liikumise ja lepingute omanike õigused (Ramrakhiani, 2018). Selleks tuleks raamatupidamisarvestuses IAS 32 finantsinstrumente vastavalt kohandada. Teine lahendus oleks määratlemiseks kasutada IAS 39, mis asendati hiljem IFRS 9-ga, kus kauplemiseks hoitavaid varasid klassifitseeritakse finantsvaraks, kui see on soetatud või tekkinud peamiselt selle lähiajal müümise või tagasiostmise eesmärgil. Müügiotel finantsvarad on tuletisinstrumentideks mitteolevad finantsvarad, mis on omandatud kapitalikasumi realiseerimiseks pigem kaugemas tulevikus (Procházka, 2018). Krüptovaluutafutuuride eeliseks on nende võimalus maksimeerida oma tootlust ja minimeerida riske.

2.1.3. Omakapitaliinstrument

IFRS kohaselt on omakapitaliinstrument mis tahes leping, mis tõendab järelejäänud osalust majandusüksuse varades pärast kõigi kohustuste mahaarvamist. Krüptovara oleks sellega võrreldes kui aktsiasertifikaat, mis sisaldab endas lepingulisi kohustusi ning sellest tulenevalt oleks ka finantsvara. Kuid olenemata olukorrast, kus krüptovaluuta tekitaks muutuvat rahavoo, ei ole alust

seada koheselt omakapitaliinstrumentideks klassifitseerida. Näiteks krüptovaluuta, mis annab omanikule õiguse saada osa oma immateriaalse vara brutotasu voost, ei ole omakapitaliinstrument. Lisaks puudub õigus saada lepingujärgset jääkintressi. Isegi kui krüptovaluuta väärtus on korrelatsioonis oma platvormi populaarsusega, ei anna see samuti lepingujärgset õigust saada alusplatvormi netovara jääkosaluselt. (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021)

2.1.4. Mitterahalised investeeringud

Mittefinantsvara on vara, mille väärtus määratakse ära selle füüsiliste tunnuste järgi ning millega ei kaubelda finantsturgudel. Neid on raskem hinnata kui finantsvarasid ja pole nii likviidsed. Mittefinantsvarad on näiteks masinad, ehitised, kunst, kuldmündid jt, mille hind selgub alles müügil. Pealt näha tundub, et krüptovaluuta ei sobituks füüsiliselt eksisteerivate varadega ühte kategooriasse, kuid hetkel ei reguleeri mitteirahalisi finantsinvesteeringuid ükski IFRS (ei kuulu IFRS9 Finantsinstrumentid kohaldamisalasse, kuna vara ei ole hõlpsasti sularahaks konverteeritav). Siiski on mõned kaudsed juhised kulla kohta, mida IFRS 9 käsitleb küll kaubana, kuid mida tehniliselt võiks krüptovaluuta arvestuses kasutada. Kui (kulda) ei saa IAS 2 põhjal liigitada varuks või IAS 21 põhjal valuutaks, siis tuleb spetsiaalselt spekulatiivsete ja pikaajaliste kullasse tehtavate investeeringute jaoks välja töötada majandusüksusest lähtuv spetsiifiline arvestuspoliitika. (Procházka, 2018)

2.1.5. Põhivara: varud, ettemaks ja immateriaalne põhivara

Varud ei pea ilmingimata olema materiaalsed. IAS 2 põhjal on varu vara,

1. mida hoitakse müügiks tavapärase äritegevuse jaoks;
2. mida toodetakse, et müüa;
3. mis on materialide või varude kujul, mida kasutatakse tootmiseks või teenuste osutamiseks.

Tavapärase äritegevuse jaoks võivad krüptovaluuta müügiga tegeleda näiteks kauplemismaaklerid. Praktikas siiski krüptovarasid varude tootmiseks ei kasutata ning need ei ole tootmisprotsessis tarbitavateks materialideks. Kui krüptovaluuta ei kuulu IFRS 9 põhjal finantsinstrumentide hulka, siis võib krüptovara klassifitseerimisel järgida IAS 2 käsitlust varudest. IAS 2 põhjal on olulisel kohal soetusmaksumus ja netorealiseerimisväärtus. Kauplejad, kes omavad ja müüvad krüptovaluutat selleks, et teenida kasumit hinnakõikumise või kaupleja

marginali pealt, saavad mõõta oma krüptovarasid õiglasel väärtuses, millest on maha arvatud müügikulud. Kulud koosnevad tavaliselt ostuhinnast, tagastamatud maksud ja muud kulud, mis on otseselt seotud varude soetamisega (nt plokiahela töötlemise tsaud). Muud kulud mõjutavad soetusmaksumust siis, kui kulu on tekkinud krüptovaluuta viimisel selle praegusesse asukohta ja seisukorda. Varude maksumus ei sisalda eeldatavaid müügikuluseid ega ladustamiskuluseid va juhul, kui tootmisprotsessis on tootmisetappide vahel ladustamine vajalik. Krüptovaluura kohta see tõenäoliselt ei kehti. Netorealiseerimisväärtus on hinnanguline müügihind, millest on maha arvatud hinnanguline lõpetamiskulu ja müügiks vajalik hinnanguline maksumus. Krüptovarade maksumus ei pruugi olla kaetav, kui need on täielikult või osaliselt vananenud või kui nende müügihind on langenud. Lisaks ei pruugi krüptovarade maksumus olla täielikult hüvitatav, kui müügi hinnangulised kulud on suuremad. (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021)

Ettemaks on vara, mis on tasutud majandusüksuse poolt kaupade või teenuste eest enne nende tarnimist. Ettemaksed ei ole finantsvarad, sest need ei anna õigust saada tulevikus raha, finantsvarasid või õigust kaubelda finantsinstrumentidega soodsatel tingimustel. Tuleb meeles pidada, kui krüptovara annab õiguse omanikul osta või müüa alusvara, mis on hõlpsasti sularahaks konverteeritav, oleks õigem kasutada tuletisinstrumentide määratlemist. Kui krüptovara annab omanikule õigust saada kaupa, siis on see sarnane elektroonilise vautšeriga ning sobib käsitleda ettemaksuna, kui majandusliku kasu realiseerimiseks on aluseks olevate kaupade või teenuste hilisema tarne vastuvõtmine. Raamatupidamisarvestuse kindlaksmääramisel tuleks tähelepanu pöörata majandusüksuse ärimudelile ja kavatsustele, sest kui majandusüksus ei kavatse krüptovaluutat hoida aluskauba hilisemaks kättesaamiseks või kavatseb hoopis nendega kaubelda, siis pole tegemist enam ettemaksuga. IFRS-is pole kirjas palju juhiseid, mis puudutavad ettemakseid. Praktikas kajastatakse ettemakseid sageli soetusmaksumuses ja kehtib ka varade väärtuse langus (IAS 36), kuid piiratud juhustega peab majandusüksus välja töötama arvestusmeetodi ja raskendama seda järjepidevalt sarnaste objektide suhtes aruandeperioodide lõikes. (*Ibid.*)

IAS 38 määratleb immateriaalset põhivara kui identifitseeritavat mitterahalist vara, millel puudub füüsiline sisu. IAS 21 märgib, et mitterahalise objekti oluline tunnus on fikseeritud või kindla arvu valuutaühikute saamisõiguse puudumine. Krüptovaluuta, mis ei sobi raha või finantsinstrumendi

klassifitseerimiseks ning mida ei hoita müügiks tavapärase äritegevuse käigus, (siis kasutada IAS2) on IFRS'i soovitusel mitterahaline vara ja tuleks käsitleda immateriaalse varana. Immateriaalse vara omadusteks on:

1. Valdaja poolt kontrollitav – kui on võimalus saada tulevikus majanduslikku kasu, siis saab ettevõtte piirata teiste juurdepääsu nendele hüvedele. IAS38 ei nõua selleks juriidilisi õiguseid juhul, kui majandusüksus suudab kontrollida juurdepääsu majanduslikule huvile muud moodi. Lisaks märgitakse, kui sarnaste lepinguväliste objektide (nt krüptovara) vahetustehingute olemasolu saab tõestada, siis on majandusüksusel kontroll eeldatava tulevase majandusliku kasu üle.
2. Tulevane majanduslik kasu – kuigi krüptovaluuta ei anna lepingujärgset õigust saada majanduslikku kasu, siis tõenäoliselt saadakse seda tulevasest müügist konkreetsele ostjale või vahetamisest kaupade või teenuste vastu.
3. Füüsilise vormi puudumine – krüptovaluuta on digitaalne raha, millel puudub igasugune füüsiline kuju.
4. Identifitseeritav – selleks, et immateriaalne vara oleks tuvastatav, 1) peab seda saama omanikust eraldi müüa või üleanda; ja 2) tuleneb lepingulisest või muudest juriidilisetest õigustest. Krüptovaluuta, mis tuleneb lepingulisest õigusest peetakse üldiselt eraldatavateks.

Immateriaalsete varasid tuleb arvestada IAS 38 alusel, kuid kui tegevused või tehingud on väga spetsiifilised ja tekitavad fiañantsaruandluses probleeme, siis jääb see kohaldamisalast välja, mis käib näiteks kaevandustegevuste ja kindlustuslepingute kohta. Kuid ilma täiendavate juhisteta ei saa eeldada, et see kehtiks krüptovaluuta kohta. (*Ibid.*, 20)

Kokkuvõtvalt võib väita, et krüptovaluuta klassifitseerimiseks on mitmeid võimalusi ja ühte konkreetset viisi ei saa välja tuua. Raamatupidamisstandardid ei käsitle krüptovarasid, mis võimaldaks neid korrektselt tuvastada, mõõta ja esitada. On palju erinevaid krüptovarasid, millel võivad olla ka erinevad tingimused. Krüptovarade hoidmise eesmärk võib omanike lõikes erineda ning oluline on hinnata oma teadmisi ja hetke olukorda, mis aitavad vastavat raamatupidamuslikku klassifikatsiooni ja mõõtmist kasutada. Võib juhtuda, et olenevalt standardist on majandusüksusel määratlemiseks vaja hinnata oma ärimudelit (Sixt & Himmer, 2019). Asjaolu, mis tekitab probleeme on krüptovara omamisega seotud lepinguliste kohustuste hindamine. Osade krüptovarade tingimused on üldjuhul märgitud ära ICO dokumendis. Kui krüptorvaluuta

pakkumine toimub reguleerimata turul, siis ei pruugi lepingulised kohustused ICO dokumendis kirjas olla. Võib juhtuda, et krüptovaluuta väljastajal on pärast emiteerimist otsustusõigus muuta tingimusi ilma omaniku nõusolekuta, mille tulemusel tuleks küsida juriidilist nõu, mis aitaks kindlaks teha krüptovarade omanike õigused (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021). 2021. aastal väljendasid mitmed huvirühmad Rahvusvahelise raamatuidamisstandardite komiteele muret, et krüptovarade jaoks nõutav raamatupidamisarvestus IAS 38 põhjal ei anna piisavalt kasulikku teavet, sest krüptovaluutade majanduslikud omadused on rohkem sarnased raha või muude finantsinstrumentide kui immateriaalsete varade omaga ning krüptovaluutasid tuleks mõõta õiglasel väärtuses. 2019. aastal avaldatud päevakorra otsus on liiga kitsa ulatusega ning seetõttu soovitati juhatusel välja töötada õppematerjalid või muuta IFRS'i standardeid, et sätestada erinõuded krüptovarade otsesele omamisele ja muudele seotud tehingutele, näiteks krüptovarade või ICO dokumentide osalustele (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021). Uute standardite väljatöötamine on veel varajases staadiumis, seega peaksid majandusüksused jätkama IFRS-i poolt väljapakutud määratlemisviisi (immateriaalse varana), et tagada krüptovarade nõuetekohane arvestus.

2.2. Krüptovaluuta kajastamine ja avalikustamine

Krüptovaluutaga teenitud tulu tuleb ettevõtluses korrektselt kajastada, mis oleks nii ettevõtte sise- kui ka välisrühmade jaoks arusaadav ning asjakohane. Teise peatüki teises osas antakse ülevaade krüptovaluuta kajastamise võimalustest ning tutvustatakse raamatupidamistarkvara SoftLedger, mis käsitleb spetsiaalselt krüptovarade kajastamist. Lisaks kirjeldatakse krüptovaluuta avalikustamist finantsaruandluses.

2.2.1. Krüptovaluuta kajastamine raamatupidamises

Plokiahela tehnoloogia loomine on radikaalselt muutnud arusaama rahasüsteemide struktuurist ja toimimisest. Digitaalraha tulekuga nägid rahandusjuhid uut moodi ülemaailmset pearaamatute süsteemi kui suurt võimalust, kuid finantsaruandluses, maksunduses ja auditeerimis valdkonnas tekkis vastuolu. Krüptovaluuta on raamatupidamisstandardite kõrval palju noorem, mis muudab krüptovaluuta kajastamise keeruliseks. Puudub ühtne ja reguleeritud kajastamisviis, mis võimaldaks krüptovaluutat bilansis kuhugi liigitada. Konkreetsed reeglid ning põhimõtted ei ole krüptovaluutale õiget kohta leidnud, aga kui ettevõtte soetab, investeerib, teenib krüptovaluutaga

tulu või kahjumit, siis seadus nõuab vastavat kajastamist. Lisaks tuleb arvestada, et iga stsenaariumi jaoks võivad sobida erinevad raamatupidamisreeglid. (Ramrakhiani, 2018)

IASB pole krüptovaluuta kajastamise probleemi veel lahendanud, seega tuleb olemasolevate standardite põhjal kasutada sarnaste tehingute raamatupidamiskäsitlusi. Arvestusmeetodite puudumisel kehtib üldine kord, kus IFRS'i juhtkond lähtub vastavalt IAS 8.10 juhistest. Arvestusmeetodi väljatöötamisel ja rakendamisel otsustab juhtkond, mis sobiks kõige paremini konkreetse tehingu, sündmuse või tingimuste kohta, toetudes IAS 8 arvestushierarhiale (Procházka, 2018). Tulemuseks on teave, mis on (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021):

1. Seotud kasutajate majanduslike otsuste tegemise vajadustega;
2. Usaldusväärne, kui finantsaruanded:
 - esindavad usaldusväärset finantsseisundit, finantstulemusi ja rahavoogusid;
 - kajastavad tehingute, muude sündmuste ja tingimuste majanduslikku sisu, mitte ainult juriidilist vormi;
 - on objektiivsed;
 - on koostatud ettevaatlikusega;
 - on täielikud kõigis materiaalsetes aspektides.

Otsuse tegemine on piiratud, sest see sõltub kahest olulisest aspektist (*Ibid.*):

1. IFRS'i nõudetest, mis käsitlevad sarnaseid või seotud küsimusi;
2. Varadest, kohustistest, tulude ja kulude määratlemisest, kajastamiskriteeriumitest ja mõõtmise põhimõtete raamistikust.

Õiglase raamatupidamiskäsitluse määramisel peab majandusüksus järgima kasuliku raamatupidamisteabe aluspõhimõtet. Finantsseisundi ja -tulemuse kajastamisel pole oluline millise objekti (nt kaup) majandusüksus omandas, vaid miks see omandati. Omandamise eesmärk ja objekti eeldatav kasutamine on finantsaruandluse esitamisel määravateks teguriteks. Erinevad arvestusmeetodid võivad avaldada finantsseisundile ja -tulemusele erinevat mõju. Korrektse mudeli valik on äärmiselt oluline pakkumaks asjakohast teavet, mis kajastaks tõetruult majanduslikku seisundit. Kasutada võiks meetodit, mis põhineks majandusüksuse ärimudelil ja aluseks olevate tehingute majanduslikul reaalsusel. Kui konkreetse tehingu puhul on võimalik

kasutada mitut mudelit, siis tuleks neid võrrelda eeldatava otsustuskasulikkuse alusel. Lisaks on vajalik on teada krüptovaluuta päritolu, kas see saadi kaevandades, ostes või maksena. (Ramrakhiani, 2018)

Krüptovaluutat võib omada selleks, et maksta toodete/teenuste eest või teenida tulu. Kui krüptovara kasutatakse maksevahendina, siis oleks mõistlik seda käsitleda välisvaluutana, kuid takistuseks on asjaolu, et krüptovarsid ei klassifitseerita rahana, kuigi neil on kokkuleppeline turuväärtus. Euroopa Kohus otsustas 2015. aastal, et tehingud, mis on seotud mittetraditsiooniliste valuutadega (pole seaduslikud maksevahendid), tuleb käsitleda finantstehingutena. Tingimuseks on see, et tehingu mõlemad pooled aksepteerivad neid valuutasid kui seaduslike maksevahendite alternatiive. Seega saaks krüptovaluutadega tehtud tehingud ümber arvestada hetkekursi alusel ja lõppsaldod (kui neid on) korrigeeritakse sulgemiskursiga. Aasta lõpus ümberhindlusest tulnud tulum või kadum kajastatakse kasumiaruande kasumis või kahjumis. Samas võiks krüptovaluutat vaadata kui arvestusvaluutana, kus mitterahalised kirjed arvestatakse ümber vahetuskursi alusel õiglase väärtuse mõõtmise kuupäevaga. (Krüptoraha kajastamine raamatupidamises, 2021)

Krüptovaluutat, mis on riigi keskpanga kontrolli all, kajastuvad esmasel kajastamisel arveldusvaluutas, mille summa konverteeritakse ümber krüptovaluutaks, kasutades tehingu kuupäeva algus kurssi. Krüptovaluutas tehtud ettemaksed varade soetamise, teenuste või kauba tasumisel viiakse üle arveldusvaluutasse, kasutades keskpanga poolt kehtestatud vahetuskurssi, mis oli ettemakse tegemise päeva alguses. Ostjatelt ettemaksete vastuvõtmisel kajastatakse saadud varade, kaupade või teenuste väärtus ettemaksete summas, kasutades vahetuskursse ettemaksete järjestuse alusel. Ettemaksed, mis on saadud toodete, muude varade ja teenuste tarnimisel ning mida arvestatakse aruandeperioodi tuludes, konverteeritakse ümber aruandlusvaluutasse, kasutades ettemakse laekumise päeva alguses kehtinud vahetuskurssi. Krüptovaluutas rahaliste kirjete kursivahed tuleks märkida nii bilansipäeval (päeva lõpus) kui ka tehingupäeval (päeva alguses). Põhitegevuse, investeerimis- ja finantstegevuse rahaliste kirjete konverteerimisest tulenevad kursivahed kajastuvad muudes tegevustuludes/kuludes. (Sokolenko, Ostapenko, Kubetska, Portna, & Tran, 2019)

IFRS soovib krüptovaluutasid klassifitseerida immateriaalse põhivarana, kus majandusüksuse äritegevuse jaoks kajastatakse ainult neid varasid, millega teenitakse tulevikus tulu ning mida on võimalik usaldusväärselt mõõta. Immateriaalne põhivara kajastatakse bilansis soetusmaksumus, kust on maha arvestatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused (Materiaalne ja immateriaalne põhivara, 2020). Bitcoinil puudub aegumiskuupäev, seega ajavahemik, mille jooksul saab neid sularaha või kaupade/teenuse vastu vahetada, puudub ajaline piirang. Kui omanik näeb, et perioodil, kus krüptovaluuta toob netoraha sissevoolu ja pole ettenähtavat piirangut, saab krüptovara lugeda määratlemata kasulikuks elueaks ja sellest tulenevalt amortisatsiooni ei nõuta (Accounting for cryptocurrencies, 2021). Lõpmatu kasuliku elueaga immateriaalseid varasid tuleb kord aastas testida väärtuse suhtes või kui on selleks alust. Krüptovaluuta, millel on ettenähtud piirang, tuleks leida selle kasulik eluiga ja maksumus, millest on maha arvatud jääkväärtus, mida tuleks lineaarselt kasuliku eluea jooksul amortiseerida. Ka selle olukorra puhul kontrollitakse väärtuse langust. Krüptovaluuta soetamiskulud on peamiselt ostuhind ja tehingukulud (nt plokiahela töötlemistasud). Kui immateriaalne põhivara saadakse vastutasuks muu mitterahalise vara vastu, mõõdetakse soetusmaksumust õiglaselt väärtuses või juhul kui tehingul puudub kaubanduslik sisu või ei ole omandatud ega loovutatud vara õiglaselt väärtust võimalik mõõta. Sellises olukorras mõõdetakse immateriaalse vara soetusmaksumust loovutatud vara bilansilise maksumusena. (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021)

Krüptovaluutasid saaks bilansis kajastada ka varudena, mis oleks hetkel üks mõistlikumaid valikuid. Majandusüksus peab igal aruandeperioodil hindama netorealiseerimisväärtust. Kui see on alla soetusmaksumuse, tuleks varud alla hinnata netorealiseerimisväärtuseni ning allahindlus kajastatakse kasumis või kahjumis. Kui majanduslik olukord on paranenud, siis varasem allahindlus tühistatakse. Tühistamine piirdub eelnevalt allahinnatud summa piires, et bilansiline maksumus ei ületaks kunagi algset soetusmaksumust. Krüptovaluuta kauplemisel tuleb varud hinnata õiglaselt väärtuses, mille mõõtmisel on maha arvestatud müügikulud. Summa muutused kajastatakse perioodi kasumis või kahjumis. Lisaks on igal aruandekuupäeval vaja hinnata krüptovara müügikulusid, võttes arvesse kõik kulud ja lisatasud, mis on vajalikud krüptovara rahaks konverteerimisel. Sellist lähenemist saab rakendada vaid väga kitsastes oludes, kus ärimudeliks eesmärgiks on lähitulevikus müüa krüptovaluuta, et teenida hinnakõikumisest kasumit (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021). Mikroettevõttes, kes tahavad oma varasid kajastada õiglaselt väärtuses, peavad tegema väike-ettevõtte aruande, sest

mikroettevõtja aruandes varusid õiglasest väärtuses kajastada ei saa (Krüptoraha kajastamine raamatupidamises, 2021).

Krüptovaluuta soetamist või müümist tulu teenimis eesmärgil võiks käsitleda ka finantsinstrumendina või investeerimist muudesse finantsvaradesse. Nii soovib Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus RTT1 (Plokiatela tehnoloogial põhinevate instrumendide kasutamine, 2021). Krüptovaluuta ei vasta otseselt finantsvara definitsioonile, kuid tehingud, mida saab võrrelda “osta ja hoia” strateegiaga, on analoogsed kaubeldes finantsinstrumendidega. Eeldatava hinnatõusu (traditsioonile kauplemine) või -languse (lühikeseks müüvad tuletisinstrumendid) korral tuleks mõlema tehingu puhul rakendada õiglase väärtuse arvestust. IFRS 13 kohaselt tuleks õiglast väärtust rakendada siis, kui krüptovaluutat hoitakse spekulatiivsetel eesmärkidel või nn rikkuse saavutamiseks. Nii õiglase väärtuse mudel läbi kasumiaruande kui ka õiglase väärtuse mudel läbi muu koondkasumi nõuavad finantsvarade ümberhindamist nende õiglasest väärtuses aruandekuupäeva seisuga. Peamine erinevus on tulumi või kulumi kajastamine koondkasumiaruandes. Esimese meetodi puhul kajastatakse see jaotises kasum ja kahjum, teise puhul muus koondkasumis koos järgneva ümberliigitamise korrigeeridega omakapitalist kasumiaruandesse. Majandusüksusel on vajalik läbi viia ärimudeli test ja lepinguliste rahavoogude test. Järgmiseks takistuseks on nende rakendatavus krüptovaluutade puhul, mis võib kohati võimatuks osutada. Seega peaks kasutama õiglase väärtuse mudelit (läbi kasumiaruande), kuid see otsus ei pruugi igas olukorras olla põhjendatud. Tuleks lähtuda majandusüksuse enda kehtestatud raamatupidamispoliitikast, mis võimaldab valida nende kahe mudeli vahel. (Procházka, 2018)

Omakapitaliinstrumendina saab krüptovaluutat määratleda ainult siis, kui see hõlmb lepingujärgset õigust jääkosalusele konkreetse majandusüksuse netovaras. Sellisel juhul kajastatakse IFRS 9 põhjal krüptovaluuta algselt õiglasest väärtuses, ilma tehingutasustid korrigeerimata, ning seejärel õiglasest väärtuses muutusega läbi kasumiaruande. Kuid selliseid omakapitaliinstrumente, mis vastavad emitendi seisukohast omakapitali mõistele, aga ei hoita kauplemiseks, saab arvele võtmisel teha tagasivõtamatu valiku esitada hilisemad õiglase väärtuse muutused muus koondkasumis ilma taaskasutamisetä. Sel juhul korrigeeritakse õiglast väärtust tehingutasudega, mis olid esmasel arvele võtmisel. Selline krüptovaluuta kajastamine

omakapitaliinstrumentina oleks võimalik, kuid harva esinev olukord. (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021)

Kuluna võetakse krüptovaluuta arvele soetusmaksumuses. Kui puudub aktiivne turg ja turuväärtus, siis kantakse krüptovaluuta kulusse. Mõistlik oleks krüptovaluuta arvele võtta varudena ja väärtus hinnata nulli. Kui hiljem peaks krüptovaluutal tekkima väärtus, siis hinnatakse ümber põhinedes turuväärtusele. Turuhinna kasutamisel tuleks lähtuda õiglase väärtuse meetodil. (Sepman, 2019)

2015. aastal loodi Ameerika Ühendriikides raamatupidamistarkvara SoftLedger, mis võimaldab ka krüptovaraarvestust. See on esimene täisfunktsioon, mis on suunatud automatiseeritud krüptoprotsesside pakkumisele. Krüpto-spetsiifilised funktsioonid keskenduvad krüptovarade arvestusega seotud keerukusele. SoftLedgeri raamatupidamistarkvara saab lihtsalt integreerida ettevõtte tarkvarasse, mis võimaldab integratsiooni krüptobörside ja plokiahela vahel, importida krüptoandmeid mis tahes allikast, hallata mitut rahakotti, aruandlust fiat- või krüptovormingus, jälgida realiseeritud ja realiseerimata krüptokasumit ja -kahjumit kulupõhiste üksikasjadega ja arvutab automaatselt kulubaasi, kasumi ja kahjumi. Tarkvara hõlmab endas kogu raamatupidamisspektrit ja kasutusel on järgmised kontod: võlad tarnijatele, nõuded ostjate vastu, sularahahaldus, konsolideerimisarvestus, krüptovaluutaarvestus, finantsaruandlus, pearaamat, tootmine ja laovaru (Cryptocurrency Accounting Software, 2021). SoftLedger raamatupidamistarkvara aitab paralleelselt jälgida krüptovaluutaga seotuid tehinguid ja varade väärtust, mis võimaldab kogu informatsiooni koondada kokku ühte kohta ja muudab kajastamise lihtsamaks.

2.2.2. Krüptovaluuta avalikustamine

Krüptovaluuta volatiilsuse, klassifitseerimise ja mõõtmisega kaasneb palju erinevaid hinnanguid ja ebakindlust, seega on majandusüksused kohustatud avalikustama mis tahes asjakohast teavet finantsaruannete mõistmiseks. Informatsioon tuleks esitada ka siis, kui see pole nõutud ühegi toimkonna juhendi poolt. Krüptovaluuta omanikul tuleb ise hinnata, mis võib aruande lugejale oluline olla. Asjakohased avalikustamised võiksid olla (Plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide kasutamine, 2021):

1. Krüptovaluuta kirjeldus, selle olulised omadused ja hoidmise eesmärk.
2. Krüptovaluuta arvestuspoliitika määramise põhjendus.
3. Saldod aruandeperioodi alguses ja lõpus.
4. Teenitud kasumid ja kahjumid.
5. Teave krüptovaluuta tururiski kohta.

IAS 1 Finantsaruannete Esitamine nõuab, et majandusüksus avalikustaks otsused, mille juhtkond on teinud varade (krüptovaluuta) hoidmise kohta ning millel oli kõige olulisem mõju finantsaruannetes kajastatud summadele. Lisaks tahab IAS 10, et üksus avalikustaks kõik üksikasjad mittekorrigeerivate sündmuste kohta, sealhulgas teabe sündmuse olemuse ja selle hinnangu finantsmõju kohta, või esitada avaldus, et hinnangut pole võimalik teha. Majandusüksusel tuleks kaaluda, kas nende osaluste õiglase väärtuse muutused pärast aruandeperioodi on nii olulised, et mitteavaldamine võib mõjutada majandusotsuseid, mida finantsaruannete kasutajad finantsaruannete põhjal teevad. (IFRIC Update June 2019, 2019)

Kokkuvõttes võib järeldada, et nii klassifitseerimise, kajastamise kui ka avalikustamise jaoks puuduvad konkreetsed suunised, seega on eelnevalt vaja teha selgeks, mis eesmärgil ja milline krüptovara on soetatud ja kuidas sobitub see ettevõtte enda tegemistega. Majandusüksusel tuleb ise teha krüptovaluuta arvestamiseks vajalikud otsused, mis sobiksid tehtud tehingutega, lähtudes samaaegselt olemasolevatest reeglitest. Hetkel on iga olukorra puhul võimalik toetuda IFRS'i standarditele, kuid ühtne reeglistik lihtsustaks krüptovaluuta tehingute käsitlemist.

3. RAAMATUPIDAJATE HOIAKUD JA TEADMISED SEOSSES KRÜPTOVALUUTAGA

Antud lõputöö kolmanda peatüki raames viidi läbi küsitlus, et välja selgitada Eestis tegutsevate raamatupidajate hoiakud ning teadmised seoses krüptovaluutaga. Sellist laadi küsitlust, mis puudutab krüptovaluuta ja raamatupidajate omavahelist suhet pole autori andmetel eelnevalt korraldatud. Kolmas peatükk tutvustab uuringu metoodikat ja valimi kirjeldust, uuringutulemusi ja järeldusi.

3.1. Uuringu metoodika ja valimi kirjeldus

Lõputöö küsimustiku uurimisobjektiks oli majandusarvestuse valdkonnas töötavad isikud, kes puutuvad igapäevaselt või osaliselt kokku raamatupidamisega. Uuringu läbiviimiseks kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit, kus andmete kogumiseks viidi läbi internetiküsitlus. Küsitlus baseerub teemakohasel kirjandusel ja uuringutel, mis on selle valdkonnaga seoses kättesaadavad. Internetiküsitluse peamiseks eeliseks on mugavus, mille abil on võimalik jõuda sobivate vastajateni. Lisaks on küsitlusele vastamine lihtne ning vastused jõuavad koheselt uuringu läbiviijani. Internetiküsitluse puuduseks võib olla vähene huvi vastajate seas või küsimuste valesti tõlgendamine.

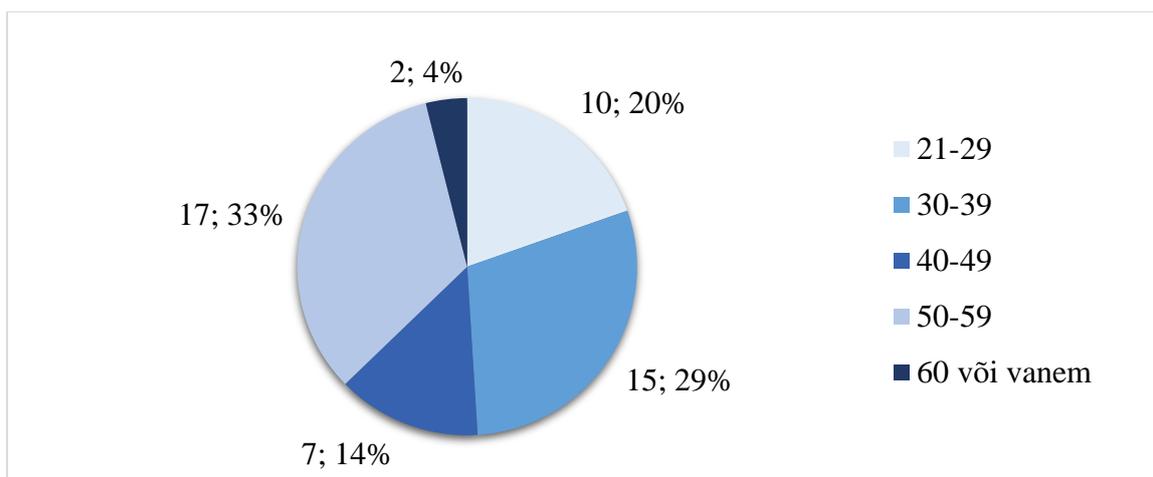
Küsimustik oli anonüümne, valikvastustega ning valmis Google Vormid keskkonnas. Küsimustiku täitmisel oli vastajatel võimalus valida kas üks sobiv vastus, üks või mitu sobivat vastust või anda hinnang Likerti skaalal. Likerti skaalal väidete nõustumise astmeteks olid “ei nõustu üldse”, “pigem ei nõustu”, “nii ja naa”, “pigem nõustun” ja “nõustun täielikult”. Vastamisel sai osade küsimuste puhul valida ka lahtrit “muu” oma vastuse lisamiseks. Uuring viidi läbi vahemikus 15. november kuni 10. detsember 2021. Küsitluse link saadeti meili teel 58. erinevale raamatupidamisteenust pakkuvale ettevõttele üle Eesti ja avaldati sotsiaalmeediakanalis Facebook.

Lisaks ilmutati artikkel Eesti raamatupidamis- ja maksuinfoportaal (RMP). Kokku vastas küsitlusele 51 inimest ning tulemused koondati kokku tabelarvutusprogrammi MS Excel.

Küsitlus koosnes kolmest osast. Küsimustiku esimene osa oli suunatud vastajale (vanus, haridus, ametikoht, tööstaaž) ja koosnes kuuest küsimusest. Teine osa puudutas krüptovaluutat ning koosnes samuti kuuest küsimusest. Kolmas osa oli Likerti skaala, mis koosnes 12. väitest. Kokku oli uuringus 12 küsimust ja 12 väidet. Lisaks oli küsitluse lõppu lisatud vastamiseks lahter, kuhu vastaja sai soovi korral jätta oma kommentaari.

3.2. Küsitluse tulemused

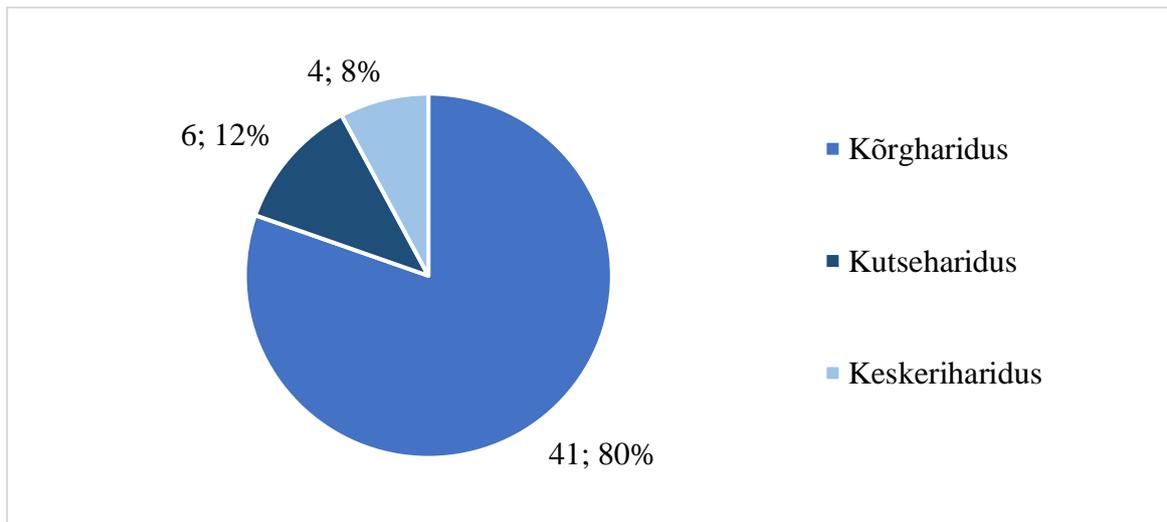
Esmalt uuriti osalejate vanust. Küsitlusele vastas 51 inimest, kes jagunesid vanuse põhjal viieks, mida illustreerib joonis 1. Tulemused on avaldatud kahanevas järjekorras. Kõige rohkem vastanuid oli vanuses 50-59 eluaastat, keda oli kokku 17 inimest ja moodustasid 33%. Teiseks vanusegrupiks oli 30-39 eluaastat, kus vastajaid oli kokku 15 ja moodustasid 29%. Järgmine vanusegrupp oli 21-29 eluaastat 10. vastajaga, kes moodustasid 20%. Eelviimase grupi moodustasid 7 inimest vanuses 40-49 eluaastat ehk 14% ning kõige vähem oli vastajaid vanuses 60 või vanemad, keda oli kokku 2 inimest ehk 4% küsitlusele osalejate koguarvust.

Joonis 1. Vastajate vanus

Allikas: autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

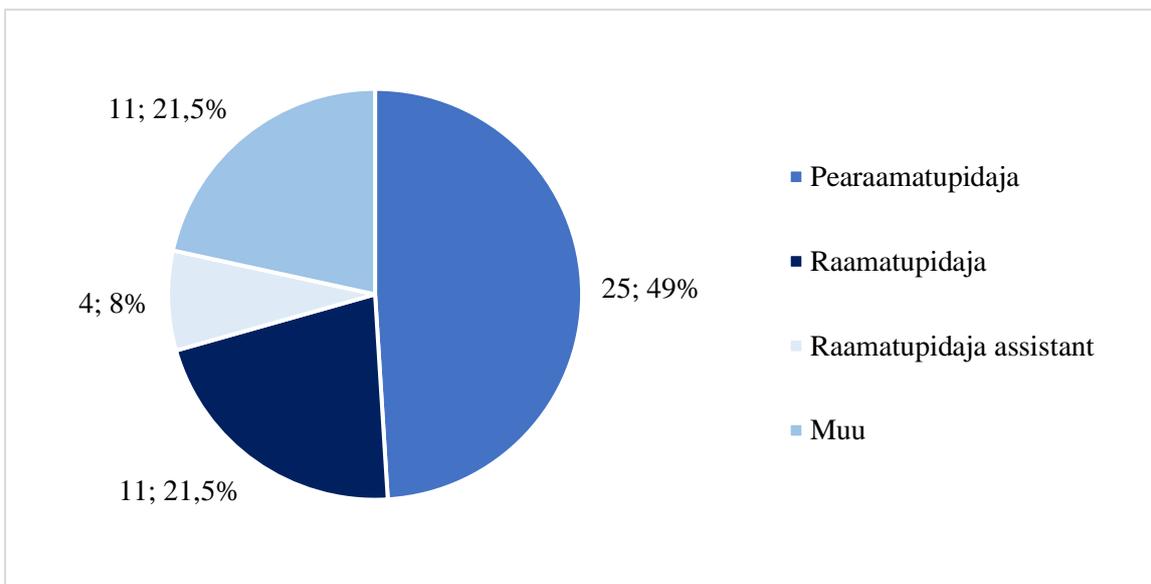
Uuringu esimeses osas uuriti ka küsitluses osalenute haridustaset, mida iseloomustab joonis 2. Vastajatest 41. inimesel oli omandatud kõrgharidus, moodustades sellega 80% vastajate koguarvust. Kutsehariduse omandanute arv oli 6 (12%) ja keskeriharidusega uuringus osalejate arv oli 4 (8%). Kõrghariduse omandanud vastajatel oli kõigil majandusarvestuse erialane kõrgharidus, kuid teiste hulgas on kaks inimest, kes on hetkel omandamas majandusarvestuse erialast haridust.

Joonis 2. Vastajate haridustase.

Allikas: Autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

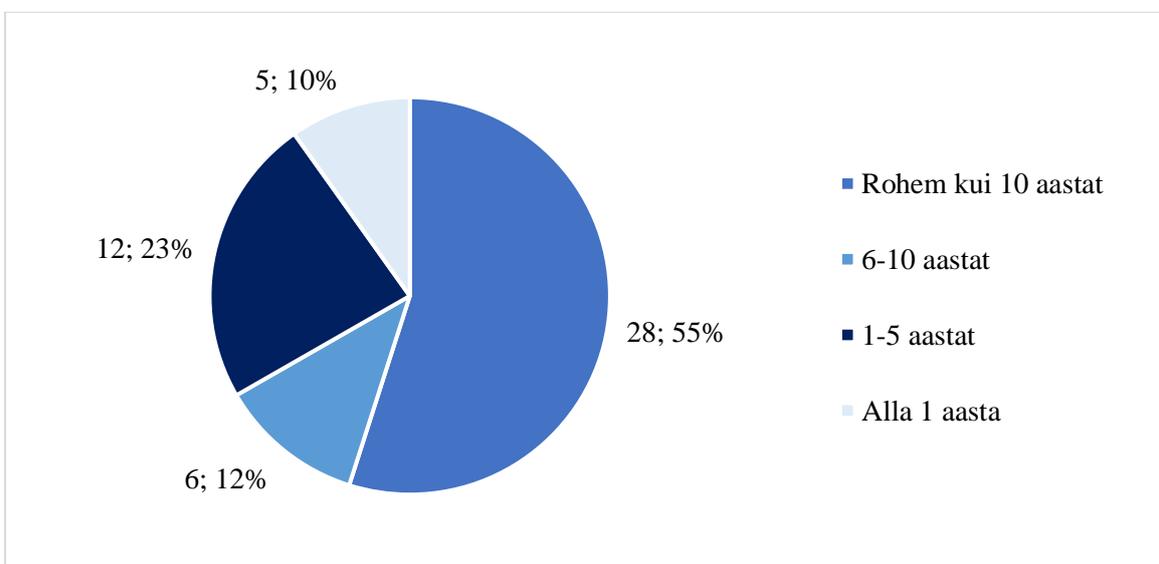
Järgmiseks uuriti vastajate ametikohti, mida kirjeldab joonis 3. Selgus, et 25 inimest (49%) kõigist vastajatest on ametilt pearaamatupidajad (üks vastaja on lisaks ka õppejõud), 11 vastajat (21,5%) on raamatupidajad ja neli vastajat on raamatupidaja assistendid. Ülejäänud 11 vastajat valisid vastusevariandiks “muu”. Kaks vastajat on raamatupidamisteenust pakkuva ettevõtte juhid, kaks inimest on enda ettevõtte juhid, kes teevad iseseisvalt raamatupidamist, kaks vastajat pakuvad iseseisvalt raamatupidamisteenust, kaks vastajat on töötud, üks vastajatest on vanemraamatupidaja, üks vastajatest on audiitor ja üks vastajates tegutseb ainult õppejõuna. Pea pooled vastanutest ehk 28 inimest (55%) töötavad raamatupidamisteenust pakutavas ettevõttes ja 15 inimest (29%) töötavad mõnes konkreetses ettevõttes raamatupidajana.

Joonis 3. Vastajate ametikoht.

Allikas: Autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

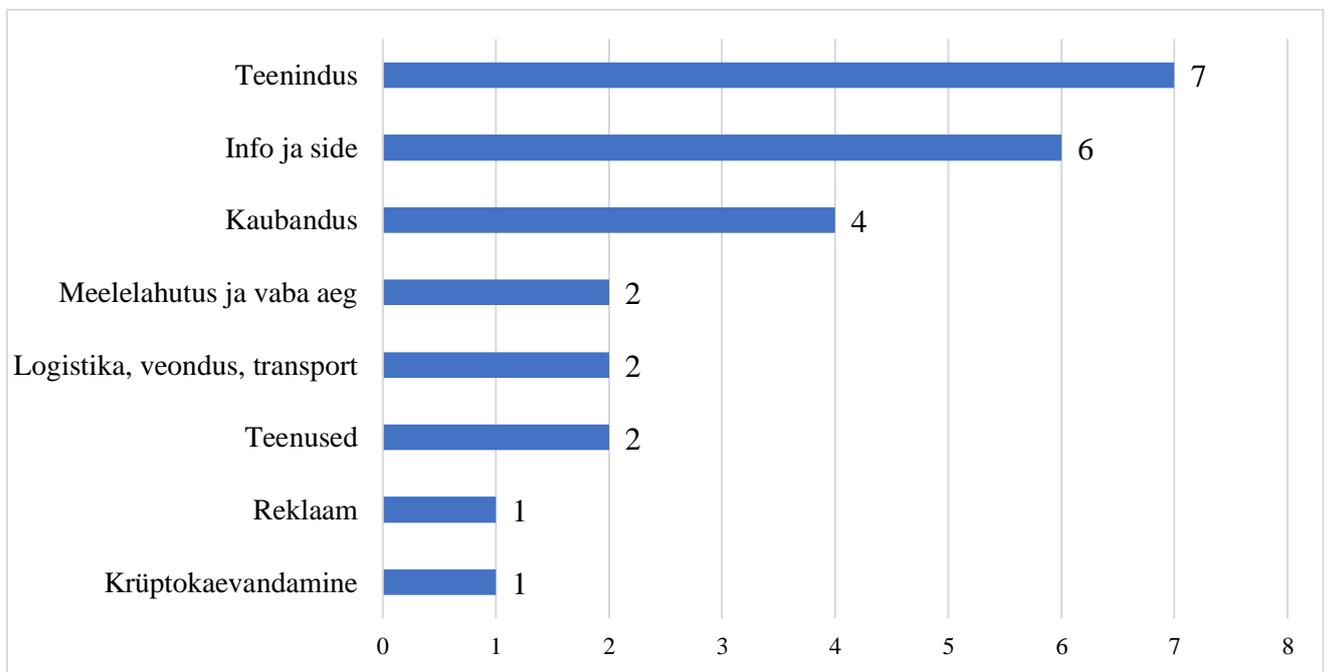
Järgnevalt uuriti, kui pikalt on vastajad raamatupidajana töötanud, mida illustreerib joonis 4. Kõige enam oli vastajate tööstaažiks rohkem kui 10 aastat (28 inimest, 55%). Pea veerand vastajatest on raamatupidamisega tegeleenud 1-5 aastat (12 inimest, 23%). Sarnane arv inimesi oli tööstaažiga 6-10 aastat (6 inimest, 12%) ja alla 1 aasta (5 inimest, 10%).

Joonis 4. Vastajate tööstaaž

Allikas: autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

Küsitluse teine osa on seotud krüptovaluutaga. 64,7% vastanutest ehk 32 inimest ei ole raamatupidamises eelnevalt krüptovaluuta kajastamisega kokku puutunud. 35,3% ehk 19 inimest on eelnevalt pidanud krüptovaluutaga seotuid tehinguid raamatupidamises kajastama. Seejärel uuriti mis ettevõtetega on tegu, mis oli krüptovaluuta omamise eesmärgiks ja mis valdkonnas ettevõtted tegutsevad (vt joonis 5). Kõik ettevõtted on osaihingud, kes tegutsevad peamiselt teenindus valdkonnas (7 vastust, 35%). Lisaks on olulisel määral esindatud ka info ja side (6 vastust, 30%) ning kaubandus (4 vastust, 20%) valdkonnas tegutsevad ettevõtted. Lisaks kolmele peamisele valdkonnale on vastatud ka meelelahutus ja vabaaeg, logistika, veondus ja transport, reklaam, äriteenused ja krüptokaevandamine. Kõigi ettevõtete puhul oli krüptovaluuta soetamise ja/või hoidmise eesmärgiks tulevase majandusliku tulu teenimine, millest kaks ettevõtet kasutasid krüptovaluutat lisaks tulevase tulu teenimisele ka maksevahendina (reklaam, info ja side).

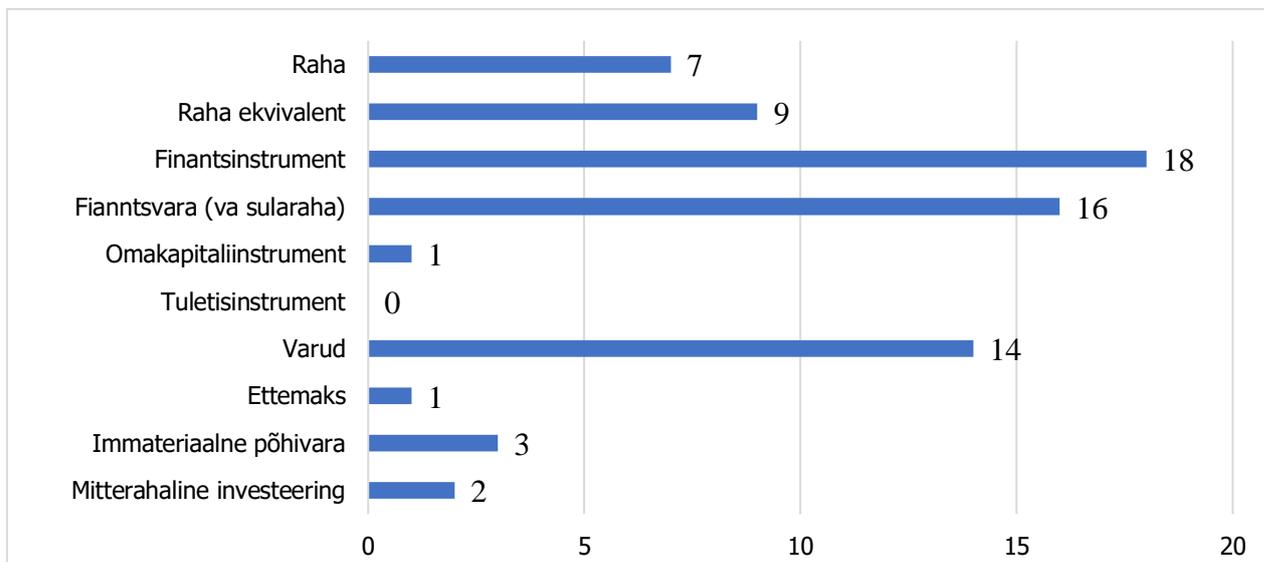

Joonis 5. Ettevõtete tegutsemisvaldkonnad

Allikas: Autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

Järgmisena uuriti, kuidas vastajad klassifitseerisid ja kajastaksid krüptovaluutat, mida kirjeldavad joonised 6. ja 7. Vastamisel oli võimalik valida mitu varianti ja vastusevariantideks oli esitatud teises peatükis analüüsitud varaklassid. Krüptovaaluuta klassifitseerimiseks pakuti kõige enam finantsinstrumenti, mida valiti 18. korral. Teisel kohal oli finantsvara (va sularaha) 16. vastusega ja kolmandal kohal varud 14. vastusega. Edasi tuli raha ekvivalent ja raha, mida valiti vastavalt 9 ja 7 korda. Kolmel korral valiti immateriaalne põhivara, kahel korral mitterahaline investering ning

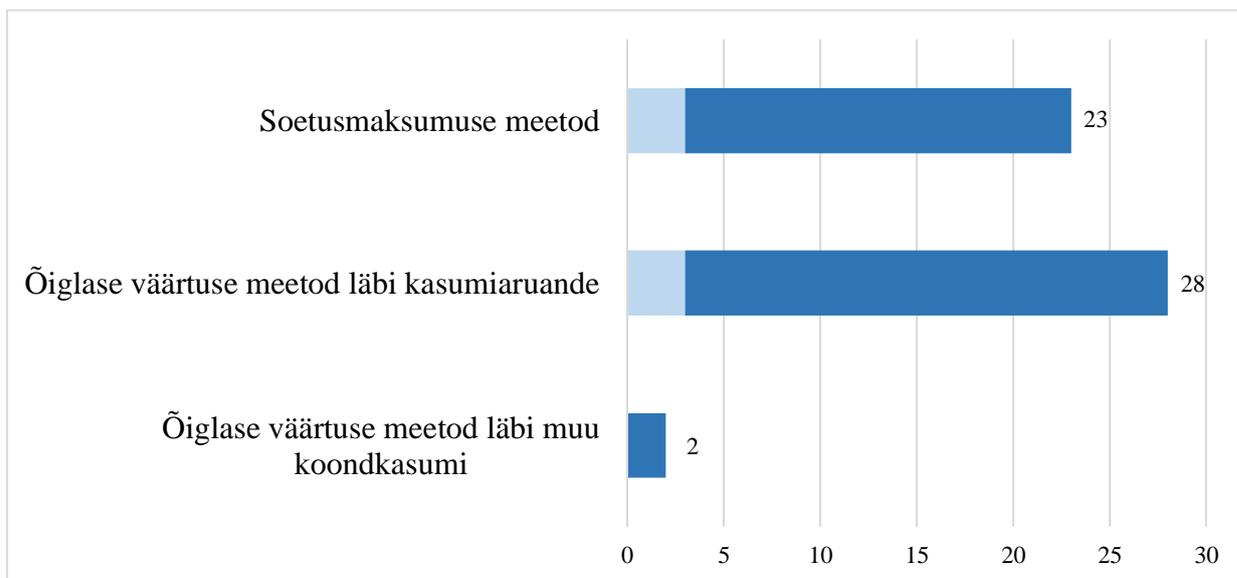
ühe korra omakapitaliinstrument ja ettemaks. Kajastamisel uuriti vastajate meetodi valikut ning samuti valida võis mitu varianti.

Joonis 6. Varaklasside valimise sagedus

Allikas: Autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

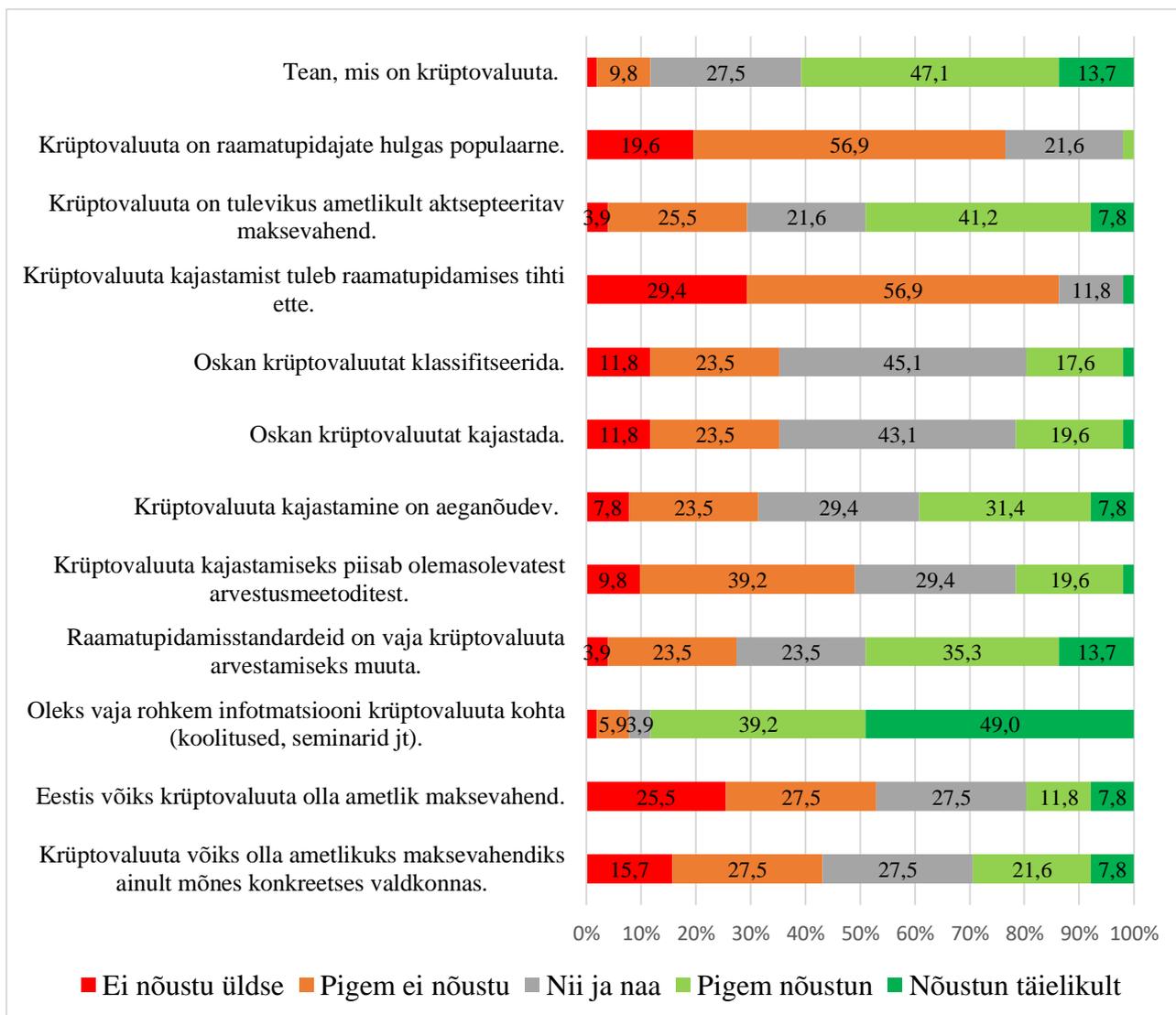
Krüptovaluutat tehingute kajastamisel rakendaksid vastajad õiglase väärtuse meetod läbi kasumiaruande, mida valiti 28 korda. Teisena valiti vastuseks soetusmaksumuse meetod 23 korral. Mõlemaid variante valiti samaaegselt kolm korda ja kahel korral hääletati ka õiglase väärtuse meetod läbi muu koondkasumi poolt, mis on toodud joonisel 7.

Joonis 7. Arvestusmeetodite valimise sagedus

Allikas: autori koostatud Lisa 1 tulemuste põhjal

Küsitluse kolmas osa oli Likerti skaala, mis koosnes 12. väitest. Hindamine toimus viie punkti skaalal, kus 1 – “ei nõustu üldse” ja 5 – “nõustun täielikult”. Vastuste protsendiline näitaja on ümardatud üks koht peale koma. Vastajate seisukohti antud väidetega kirjeldab joonis 8.

Joonis 8. Vastajate seisukohad küsitluses antud väidete suhtes.

Allikas: Autori koostatud Lisa 2 põhjal

Kõige enam nõustuti väitega, et oleks vaja rohkem informatsiooni krüptovaluuta kohta (koolitused, seminarid jt). Väitega oli täiesti nõus 25 inimest (49%) ja 20 (39,2%) inimest vastasid, et pigem on nõus. Lisaks enamus vastanutest nõustusid, et on teadlikud krüptovaluuta olemusest. Täiesti nõus oli 7 inimest (13,7%) ja pigem nõustusid 24 (47,1%) inimest. Pooleldi oldi ka nõus väitega, et krüptovaluuta on tulevikus ametlikuks maksevahendiks. 4 (7,8%) olid väitega täielikult nõus ja 21 (41,2%) vastajatest on osaliselt nõus. Vajadusega, et raamatupidamisstandardeid

muudetakse krüptovaluuta korrektseks kajastamise jaoks, olid samuti peaaegu pooled nõus. Vastajatest 7 (13,7%) inimest on väitega täielikult nõus ja 18 (35,3%) inimest nõustuvad osaliselt.

Kindlalt vastu oldi väitele, et krüptovaluuta kajastamist tuleb raamatupidamises tihti ette. Väitega polnud nõus 15 (29,4%) inimest ja osaliselt ei nõustunud 29 (56,9%) inimest. Samuti ei nõustunud, et krüptovaluuta on raamatupidajate hulgas populaarne. Üldse ei nõustunud 10 (19,6%) vastajat ja osaliselt ei nõustunud 29 (59,6%) vastajat. Pea pooled vastanutest olid seisukohal, et olemasolevatest raamatupidamisstandarditest ei piisa krüptovaluuta kajastamiseks. 20 (39,2,2%) vastajat polnud väitega osaliselt nõus ja 5 (9,8%) vastajat ei nõustunud üldse. Lisaks 15 (29,4%) vastajat ei osanud kindlat seisukohta valida. Küsitluses osalejate arvates ei peaks krüptovaluuta olema Eestis ametlikuks maksevahendiks. Täielikult vastu oli 13 (25,5%) inimest, osaliselt ei nõustunud väitega 14 (27,5%) inimest ja seisukoht puudus 14. (27,5%) inimesel.

Mitme väite puhul ei saa kindlalt öelda, kas vastajad nõustusid või mitte. Pea pooled vastanutest jäid kahe vahele väidetega, kas nad oskaksid krüptovaluutat klassifitseerida (23 inimest, 45,1%) ja kajastada (22 inimest, 43,1%). Väite “krüptovaluuta kajastamine on aeganõudev” vastused jagunesid kolmeks. Esimene kolmandik (31,3%) ei nõustud täielikult või pigem ei nõustunud, teine kolmandik (29,4%) ei võtnud konkreetset seisukohta ja kolmas kolmandik (39,2%) nõustus täielikult või pigem nõustus antud väitega. Kindlat enamust nii vastu kui poolt hääletega ei saavutanud väide “krüptovaluuta võiks olla ametlikuks maksevahendiks ainult mõnes konkreetses valdkonnas”. Väitega täielikult ei nõustunud ja pigem ei nõustunud 22 inimest (43,2%), nõustus ja pigem nõustus 15 inimest (29,4%) ning kindlat seisukohta polnud 14. (27,5%) inimesel.

3.3. Arutelu ja järeldused

Uuringus osales 51 eri vanuses ja tööstaažiga inimest, kes igapäevaselt puutuvad kokku raamatupidamisega kas rohkemal või vähemal määral. Küsitluse vastustest saab järeldada, et paljud vastajad on omandanud erialase hariduse ja töötavad hetkel majandusarvestusega seonduval ametikohal. Suurel osal vastajatest on tööstaaži pikkuseks rohkem kui 10 aastat, seega võib eeldada, et raamatupidamuslikud teadmised ja kogemused on krüptovaluuta käsitlemiseks mingil määral esindatud. Samuti on suur osa vastajatest tööl raamatupidamisteenust pakkuvast ettevõttes, kus ühe raamatupidaja hallata on mitu klienti ja tõenäosus krüptovaluutaga kokku puutuda on

suurem, kui ühe ettevõtte all töötaval raamatupidajal. Võiks arvata, et krüptovaluuta on tuntud pigem noorte seas, sest selle täielikuks mõistmiseks on vaja teada hulk infotehnoloogilisi termineid. Väitele “tean, mis on krüptovaluuta” vastasid 31 inimest, et on ütlusega kas pigem nõus või täielikult nõus, millest 11 (21,5%) vastajat on vanuses 50 ja vanemad. Seega ei saa järeldada, et krüptovaluuta on populaarne ainult noorealistele hulgas. Väitega oli üldiselt nõus 60,8% vastanutest, mis tähendab, et 13. aastaga on krüptovaluuta kogunud mingisuguse tuntuse.

Küsitlusest selgus, et suurem enamus ei ole eelnevalt krüptovaluuta tehinguid pidanud kajastama. Raamatupidajate hulgas on krüptovaluuta veel ebapopulaarne ning seda kinnitasid ka 39 (76,5%) küsitluses osalejad. Isegi, kui krüptovaluutat on kajastama pidanud 19 (35,3%) vastajat, siis 9 nendest on seisukohal, et krüptovaluuta kajastamist ei tule raamatupidamises tihti ette. Kokku nõustusid väitega 44 inimest, kes moodustavad enamuse ehk krüptovaluuta kajastamine on pigem harva esinev olukord, mis võib töö käigus ette tulla.

Uuringust selgus, et majandusüksused, mis omavad või hoiavad krüptovaluutasid ja mille puhul on ette tulnud krüptovaluuta tehingute kajastamine, olid kõik osäühingud, mis on kõige levinum ettevõtetusvorm Eestis (Osäühing, 2021). Esindatud oli 10 erinevat valdkonda, mis kinnitab, et krüptovaluuta on väga universaalne ning võimaldab tasuda ükskõik mis kauba või teenuse eest. Lisaks tähendab see seda, et krüptovaluutal on potentsiaali saavutada fiat-rahaga võrdväärne positsioon, kus seda kasutatakse kaupade või teenuste tasumisel ja rahaühikuna nende kaupade või teenuste hindamisel sellisel määral, et see oleks aluseks kõigi tehingute mõõtmiseks ja kajastamiseks finantsaruannetes. Peamiseks krüptovaluuta omandamise eesmärgiks oli tulevase majandusliku tulu teenimine. Krüptovaluutasse on võimalik investeerida sarnaselt väärtpaberitesse. Mõlemal on oma börs (võrdleme nende krüptovaluutadega, näiteks Bitcoin, mille on) ja kindel hind pole kunagi garanteeritud, kuid rahaga riskides on võimalik teenida suuri summasid. Krüptovaluuta eeliseks on paralleelselt ka maksevahendiks olemise võimalus, kuid küsitlusest selgus, et ainult paaril ettevõttel on krüptovaluuta soetatud lisaks tulu teenimisele ka maksete sooritamiseks. Krüptovaluuta hind on väga volatiilne, mille tõttu on raske väita, kas igas valdkonnas saaks või oleks mõistlik krüptovaluutat kasutada maksevahendina. Hetkel aksepteerivad pea 30 000 ettevõtet krüptovaluutat, kuid 2021. aastal on erinevate tööstusharude ettevõtted hakanud huvi tundma nii krüptovaluuta kui ka plokiahela tehnoloogia kohta ning hakkavad lähitulevikus aksepteerima uut laadi maksevahendit. Isegi, kui krüptovaluuta levib

samm-sammult järjest suurtemate ja populaarsemate ettevõtteni, ei lähe lähe tarbijad krüptovaluuta eduga sama kiirelt kaasa. Tõenäoliselt võtab harjumine kauem aega, et krüptovaluuta saavutaks enamuse poolehoidu ja usalduse (Haar, 2021). Antud olukorda kinnitab ka uuringu tulemused, kus pooled ehk 26 (50,9%) vastajat usuvad, et krüptovaluuta on tulevikus ametlikult aksepteeritav maksevahend. Hetkel on populaarsus väike ning kas Eestis võiks krüptovaluuta olla ametlikuks maksevahendiks, suurt poolehoidu veel ei oma. Kõigist vastajatest 27 (53%) ei poolda krüptovaluuta maksevahendiks olemist Eestis ja 14 (27,5%) inimest ei oma kindlat seisukohta. Alustuseks võib krüptovaluuta aeglast kasutusele võtmist proovida kiirendada selle rakendamist ainult mõnes konkreetses valdkonnas, kuid selle väite puhul ei olnud üht kindlat seisukohta võimalik saada. Vastu oli 22 (43,2%) inimest, kindla seisukohata 14 (27,5%) inimest ja 15 (29,4%) inimest oli poolt. Ollakse rohkem vastu kui poolt, aga pigem eelistatakse krüptovaluuta kasutamist mõnes valdkonnas kui riigi tasandil.

Krüptovaluutaga seotud tehinguid esineb raamatupidamises harva ja ligi pooled vastanutest ei ole kindlad, kuidas krüptovaluutat klassifitseerida või kajastada. Erinevad võimalused võivad tekitada segadust, mis seab ohtu täpse info kajastamise ning mis oleks samaaegselt usaldusväärne ja asjakohane. Krüptovaluuta klassifitseerimiseks ei ole raamatupidamisstandardid konkreetseid suuniseid andnud. IFRS soovib käsitleda neid immateriaalse põhivarana, Eesti finantsaruandluse standardi RTJ arust on krüptovaluuta analoogne börsil kaubeldavate finantsinstrumentidega. (Plokiähela tehnoloogial põhinevate instrumentide kasutamine, 2021). Küsitluses paluti vastajatel valida krüptovaluuta klassifitseerimiseks nende arust kõige sobivam varaklass. Vastajad said valida mitu vastusevarianti ning 16 (31%) inimest valis vastusevariandiks rohkem kui ühe varaklassi. Kõige rohkem hääli said finantsinstrument (18, 35,3%), finantsvara (16, 31,4%) ja varud (14, 27,5%). Hetkel ei saa kindlalt öelda, kas krüptovaluuta klassifitseerimiseks sobiksid vastajate poolt pakutud varaklassid, sest erinevate krüptovaluutade hulk on suur ja ükski ei sobi neist täielikult. Finantsinstrumendina või finantsvarana käsitledes on oluline lepingu olemasolu, mis tagaks mõlemale osapoolle lepingulised õigused, kuid krüptovaluuta puhul puudub igasugune tõestus, et see realselt eksisteeriks. Varude puhul on olulisel kohal aktiivne turg, kuid igal krüptovaluutal seda pole. Seega on igal varaklassil omad eelised ja puudused. Klassifitseerimine sõltub krüptovaluuta omamise eesmärgist, kuid kui tulevase tulu saamiseks omandatud krüptovaluuta klassifitseerimiseks on võimalik kasutada mitut erinevat varaklassi, siis võib järeldada, et krüptovaluuta määratlemisel oleks vaja üht konkreetset viisi, et kõigile kehtiksid samad reeglid ning mõistaksid krüptovaluutaga seotud tehinguid üheselt.

Kajastamise puhul valisid vastajad nii soetusmaksumuse meetodi (43,4%) kui ka õiglase väärtuse meetodi läbi kasumiaruande (52,8%) ning paar korda ka õiglase väärtuse meetodi läbi muu koondkasumi. Kajastamine sõltub sellest, kuidas krüptovaluutat klassifitseeritakse, lähtudes samaaegselt majandusüksuse ärimudelitest. Probleemid tekivad krüptovaluuta korrektsele määramisel, nii ka selle kajastamisel. Soetusmaksumuse meetodit saab rakendada selliste krüptovaluutade puhul, mida iseloomustab (Ramrakhiani, 2018):

1. Kaevandamine arvutiga, mis nõuab tohutut arvutusvõimsust.
2. Hindamine nõudluse ja pakkumise alusel, mis ei ole seotud makromajanduslike muutujatega (intressimäärad, fiskaalpoliitika).
3. Kauplemine tavapärase äritegevuse käigus.
4. Käsitlemine varana kaupade või teenuste tootmisel või tarnimisel.

Ent turuhinna suur volatiilsus välistab soetusmaksumuse mudeli, sest krüptovaluutal puudub lõpptähtaeg, keeruline on ausalt kirjeldada investeerimise majanduslikku olemust ega paku ka kasulikku teavet, isegi kui IAS 8 lubaks kulumeetodit kasutada. Kui vältida soetuskulude muutust, siis tekib olukord, kus tulude püsivuse allikat on keeruline tuvastada, sest laekumised ja rahavoo komponendid on soetusmaksumuse mudelis väga erinevad, mis vähendavad viitlaekumiste suurust. Hinnatõusude ja korrigeerimiste varjamine takistab finantsaruannete kasutajal teha adekvaatseid majanduslikke otsuseid. Sellest tulenevalt võib väita, et õiglase väärtuse arvestus kasuliku teabe edastamisel asendamatu, sest krüptovara liigitub eelkõige käibevara alla. Ka IFRS soovib krüptovaluutat mõõta õiglase väärtuse alusel, kuid ilma aktiivse turuta võib õiglase väärtuse mõõtmine muuta olukorra keeruliseks, sest omanikul puudub alus saada tuvastatavat kaupa või teenust. Eeldatakse, et tehing vara müümiseks või kohustuste üleandmiseks toimub põhiturul või selle puudumisel kõige soodsamal turul, kuid krüptovaradega kauplemine toimub platvormidel, mis pole reguleeritud. Tehingu hind ja mahtu puudutav teave võib turgude lõikes olla väga erinev (Procházka, 2018). Lisaks on ka krüptobörse, mis keskenduvad erinevat tüüpi krüptovarade vahetamisele, mitte müügile, kuid krüptovara tekitab rahavoogusid ainult müügil, mis alati ei lase kasutada turupõhist lähenemisviisi. Samuti on olulisel kohal krüptovarade hindade kõikumine. Vajalik on mõista, kuidas börs määrab ära noteeritud hinna, mis võib kõrvale jätta tehingud, mida peetakse anomaalseteks või muul viisil ebaregulaarseteks, et hinnata, kas selline noteeritud hind on kooskõlas IFRS 13 õiglase väärtuse konseptsiooniga või mitte (Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets, 2021). Seega peab majandusüksus hoolikalt järgima IFRS 13 põhjalikke juhiseid, sealhulgas õiglase väärtuse määramise, hindamismeetodite

rakendamise ja hindamismeetodite sisenditega seotud juhiseid (Procházka, 2018). Vara õiglase väärtuse mõõtmise loogika seisneb väljumishinnast. Bitcoin turg on avatud ööpäevaringselt, seega aeg, mil majandusüksus hindab oma krüptovaluutat on oluline (kas kell 23.59 aruandeperioodi viimasel päeval või tööpäeva lõpus). Ka õiglase väärtuse hindamine vajab järjepidevaust ning reguleerimist (Ramrakhiani, 2018). Tuntumatel krüptovaluutadel, nagu Bitcoinil ja Etheril, ulatub kauplemissaht kõvasti üle miljoni dollari kuus ning nende aktiivsel turu noteeritud turuhind annab kõige usaldusväärsema hinnangu õiglase väärtuse kohta, mida kasutatakse õiglase väärtuse mõõtmiseks korrigeerimata, kui see on võimalik (CoinMarketCap, 2021). Teiste vähem tuntud krüptovarade madal kauplemissagedus ning müüjate ja ostjate arv võib vastuollu minna IFRS13 tingimustega, mis puudutab esimese taseme sisendite hinna õiglast väärtust. Sellisel juhul õiglase väärtuse rakendamine ei sobi ning vajaks kohaldamist. Samuti turu madal aktiivsus suurendab manipuleerimisriski, mis võib kaasa tuua krüptovaluuta ebaõiglase turuväärtuse ning mõjuda negatiivselt raamatupidamislike mõõtmiste kehtivusele ja täpsusele. (Procházka, 2018)

Isegi kui õiglase väärtuse meetod läbi muu koondkasumi polnud ülemäära palju esindatud, siis tuleks mainida kasumi ja kahjumi kajastamise probleemi, ehk kas teha seda kasumiaruandes või muus koondkasumis. Oluline on hinnata, kumb rohkem kasulikku teavet pakub – puhaskasum või kogu koondkasum. Kasumiaruannete taseme valik sõltub kontekstist. Kui majandusüksus investeerib lühiajalistel eesmärkidel, siis kajastatakse õiglase väärtuse muutused puhtaskasumis, pikema investeerimisotsuse korral muu koondkasumi all. Olenemata mudeli valikust, kujutab krüptovaluuta volatiilsus tõsist ohtu, mil finantsseisundid ja tootlus võivad olulisel määral muutuda. Selle jaoks on vajalik esitada teave riskide kohta ning anda hinnang, kuidas need mõjutavad tulevast majandusarengut iga võimaliku stsenaariumi korral, sarnaselt IFRS 7 finantsinstrumentide ja riskijuhtimise kohta nõutava teabe avalikustamisega. (*Ibid.*, 40)

Kajastamise ja klassifitseerimisega ette tulevad takistused muudavad krüptovaluuta tehingute käsitlemise aeganõudvaks, mille tulemusel ei pruugi raamatupidajad krüptovaluutat omavaid kliente tulevikus vastu võtta. 19. vastajast 9 ehk peaaegu pooled, kes on pidanud krüptovaluutat kajastama, arvates, et see on aeganõudev. Krüptovaluuta kajastamine ei ole ajakulukas nende jaoks, kelle tööstaaž on rohkem kui 6 aastat. Kajastamisel peab tuginema olemasolevatele raamatupidamisstandarditele, kuid 51% vastajatest arvavad, et nendest ei piisa ja 49% vastajat

peavad oluliseks raamatupidamisstandardite muutmist või täiendamist. Kui raamatupidamisstandardite kohaldamist krüptovarade suhtes tulevikus ette ei võeta, siis oleks vaja rohkem ühtlustatud informatsiooni, mis aitaks omanikel krüptovaluutat raamatupidamises üheselt käsitleda. Väitega nõustuvad 88,2% vastanutest. Krüptovaluutat puudutavad koolitused on olnud pigem pealiskaudsed ning kasutatavad platvormid ei paku raamatupidajatele sobilikke aruandeid. Lisaks on ka raamatupidamisprogrammidel omad puudused krüptovaluuta kajastamiseks.

Kokkuvõtvalt oli küsitluses osalenud inimeste arv madal, mis kinnitab, et krüptovaluuta pole nii levinud või teadmiste puudumise tõttu ei soovitud uuringus osaleda. Krüptovaluuta käsitlemiseks on palju erinevaid võimalusi, mille puhul tuleb hoolikalt jälgida, kas klassifitseerimine ja kajastamine on korrektselt tehtud. Protsessi käigus võib ette tulla mitmeid probleeme, seega on krüptovaluutaga seotud tehingute kajastamine aeganõudev ja vajadus konkreetsete reeglite järgi on olemas. Uuringu käigus saadud vastuste põhjal ei saa märkimisväärseid järeldusi teha, kuid annab aimduse, milline on olukord raamatupidajate hulgas seoses krüptovaluutaga.

KOKKUVÕTE

Krüptovaluuta tehingute käsitlemisel tuleb ette mitmeid probleeme selle klassifitseerimisel ja kajastamisel. Rahvusvaheline raamatupidamisstandard IFRS ei sisalda krüptovarasid sh krüptovaluutat puudutavaid suuniseid, mis võimaldaks neid korrektselt tuvastada, mõõta, esitada ja avalikustada. Sellest tulenevalt oli lõputöö eesmärgiks välja selgitada, kuidas krüptovaluutat finantsaruandluses klassifitseerida, kajastada ning kas raamatupidamisstandardeid on vaja selle põhjal muuta või täiendada. Antud töö ei käsitle teiste krüptovarade, nagu *tokenite* ja *Stablecoin*'ide olemust ja arvestust, vaid keskendub krüptovaluuta arvestusel ettetulevatele probleemidele. Eesmärgi saavutamiseks analüüsiti krüptovaluuta olemust, Bitcoinini näitel ajalugu, klassifitseerimist ja kajastamist raamatupidamises. Lisaks viidi läbi ka küsitlus raamatupidajate hulgas, et välja selgitada nende hoiakud seoses krüptovaluutaga ning vajadus raamatupidamisstandardite muutmise või täiendamise järele.

Töös kasutatud kvalitatiivse analüüsimeetodi käigus hinnati esmalt krüptovaluuta sobivust autori poolt valitud varaklassidega. Varaklassi valik sõltub krüptovaluuta omamise eesmärgist, kuid analüüsitud varaklasside hulgast ei sobinud ükski täielikult krüptovaluuta klassifitseerimiseks. IFRS'i soovitusel tuleks kasutada immateriaalset põhivara, kuid Eesti finantsaruandlus standardi järgi on krüptovaluuta sarnane finantsinstrumendiga. Krüptovaluuta kajastamiseks on samuti mitu võimalust, kuid iga arvestusmeetodi rakendamisel võib ette tulla mitmeid probleeme, olgu selleks krüptovaluuta aktiivse turu puudumine või madal kauplemissagedus, müüjate ja ostjate arv. Kvantitatiivse uurimismeetodi puhul oli autor koostanud küsitluse, millega sooviti teada saada raamatupidamisega kokku puutuvate isikute hoiakuid ja teadmised seoses krüptovaluutaga. Isegi, kui krüptovaluutaga ei puututa raamatupidamises tihti kokku, siis kõige enam soovitakse rohkem ühtlustatud informatsiooni krüptovaluuta ja selle kajastamise kohta. Suurem enamus on krüptovaluutast teadlikud, kuid oma teadmistes ollakse ebakindlad, eriti mis puudutab krüptovaluuta klassifitseerimist või kajastamist. Vastajatest enamus arvab, et olemasolevatest standarditest ei piisa krüptovaluuta kajastamiseks, kuid raamatupidamisstandardite muutmise vajaduses ei olda kindlad.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et kõige suuremaks probleemiks on krüptovaluuta kajastamiseks ühtsete reeglite puudumine, tänu millele suureneb ka ajakulu. IASB'1 tuleks alustada krüptovarade arvestuse juhendi väljatöötamisega eeldades, et krüptovaluuta kasutamise ulatus ettevõtete igapäevases äritegevuses kasvab. Oluline aspekt on krüptovaluutade detsentraliseeritus, mis võib sundida keskpanku, riigiasutusi või regulaatoreid rakendama meetmeid, sest neil puudub kontroll krüptovaluuta üle ning konservatiivne lähenemisviis ohustab nende olemasolu. Hetkel on mitu võimalust, kuidas krüptovaluutat kajastada, kuid selline ühtlustamata raamatupidamine ohustab võimet õigesti hinnata krüptovaluutasid kasutavate üksuste finantsseisundit ja tulemuslikkust. Oluline on kindlaks teha, kas majandusüksus on seotud krüptovaradega, kuidas kajastada ja mõõta ning mis on nende mõju finantsaruandlusele. Lisaks tuleks enne krüptovarade arvestust hinnata oma teadmisi plokiahela tehnoloogia, krüptovaradega seotud õiguste ja asjakohaste arvestusmeetodite tuvastamise ja rakendamise kohta. Isegi siis, kui luuakse uued tavad ja standardid, kujutab krüptovaluuta endas tõsiseid riske.

SUMMARY

CRYPTOCURRENCY RECOGNITION POSSIBILITIES IN ACCOUNTING

Tjorven-Morgan Rebane

Cryptocurrency, which emerged more than a decade ago along with the digital revolution, is gaining in popularity. It has no physical form, but is a new and independent financial system. The advantage of cryptocurrency is that the owner has complete control over his assets, which are not controlled by any bank or government. In financial reporting, entities are required to recognize costs and revenues, business transactions and investments. Cryptocurrency has no physical form, there are no agreements between the parties and the price is very volatile. How to account for such assets? Currently there is no correct way to reflect cryptocurrency in accounting standards.

The International Accounting Standard (IFRS) does not provide guidance on cryptocurrencies that would allow them to be properly identified, measured, presented and disclosed. The aim of this paper is to find out how to classify and reflect cryptocurrency in financial reporting and whether it is necessary to change or supplement existing accounting standards. This paper does not deal with the nature and accounting of other cryptographic assets, such as tokens and Stablecoins, but focuses on the problems involved in the accounting of cryptocurrencies. In order to achieve this goal, the nature of cryptocurrency, the history of Bitcoin, its classification and its accounting, have been studied. In addition, a survey among accountants was conducted to find out attitudes towards cryptocurrency and the need to change or supplement existing accounting standards.

Firstly, the suitability of cryptocurrency for these asset classes was assessed. Choosing the correct asset class depends on the purpose of owning any cryptocurrency, but none of the proposed asset classes were fully suitable for defining a cryptocurrency. According to the IFRS recommendation, intangible assets should be used, but according to the guidelines of the Estonian Accounting

Standards Board, cryptocurrency is similar to a financial instrument. Secondly, the recognition of cryptocurrency in the accounts was assessed. There are also several ways to recognize cryptocurrency, but there may be a number of problems with each accounting method, whether it is the lack of an active cryptocurrency market or the low frequency of trading and the number of sellers and buyers. In addition, the author conducted a survey to find out the attitudes and knowledge of those involved in accounting regarding cryptocurrency. Even if cryptocurrency is not common in accounting, more compact information about cryptocurrency is most needed. The vast majority were aware of cryptocurrency, but their knowledge is uncertain, especially regarding to the classification or recognition of cryptocurrency. The majority of respondents believe that the existing standards are not sufficient to reflect cryptocurrency in accounting, but the need to change the accounting standards is uncertain.

In conclusion, the biggest problem is the lack of uniform rules for recording cryptocurrency, which makes the process time-consuming. The IASB should begin developing guidelines for the accounting of cryptographic assets, assuming that the use of cryptocurrency in the day-to-day operations of companies increases. An important aspect is the decentralization of cryptocurrencies, which may force central banks, public authorities or regulators to take action because they have no control over cryptocurrencies and their conservative approach will jeopardize their existence. There are currently several ways to recognize cryptocurrency, but such inconsistent accounting threatens the ability to properly assess the financial position and performance of entities that use cryptocurrencies. It is important to determine whether the entity holds cryptographic assets, how to recognize and measure them, and what is their impact on financial reporting. In addition, knowledge of blockchain technology, cryptographic rights and the identification and application of appropriate accounting methods should be assessed prior to accounting for cryptographic assets. Even when new practices and standards are created, cryptocurrency is a risky investment.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Accounting for cryptocurrencies.* (2021). ACCA. Kättesaadav: <https://www.accaglobal.com/in/en/student/exam-support-resources/professional-exams-study-resources/strategic-business-reporting/technical-articles/cryptocurrencies.html>. 23. oktoober 2021
- Akermann, S. E. (2018). *Krüptovaluutat Kasvukontos.* LHV. Kättesaadav: <https://fp.lhv.ee/news/newsView?locale=et&newsId=5307121>. 11. oktoober 2021.
- Applying IFRS - Accounting by holders of crypto assets.* (2021). EY's International Financial Reporting Standards Group. Kättesaadav: https://www.ey.com/en_gl/ifrs-technical-resources/accounting-by-holders-of-crypto-assets-updated-october-2021. 18. oktoober 2021.
- Bizouati-Kennedy, Y. (2021). *Up to \$4.2 Billion in Lost Bitcoin Can Be Recovered – Be Wary of Scams.* Yahoo Finance. Kättesaadav: <https://yhoo.it/3ps5wNB>. 30 november 2021.
- Coinmap.org. (2021). Kättesaadav: <https://coinmap.org/view/#/world/58.90606418/24.74121094/8>. 2. november 2021.
- CoinMarketCap. (2021). Kättesaadav: <https://coinmarketcap.com/>. 10. detsember 2021.
- Conway, L. (2021). *Blockchain Explained.* Investopedia. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>. 13. oktoober 2021.
- Cryptocurrency Accounting Software.* (2021). SoftLedger. Kättesaadav: <https://softledger.com/cryptocurrency-accounting-software>. 16. november 2021.
- Digital Assets: Cryptocurrencies vs. Tokens.* (2021). Cryptopedia. Kättesaadav: <https://www.gemini.com/cryptopedia/cryptocurrencies-vs-tokens-difference>. 18. oktoober 2021.
- Disko, J. (2018). *Krüptoraha kui võimalik investeerimisvahend Bitcoin, Etheri, Litecoini, XRP ja BCH näitel.* (Bakalaureusetöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn. 6-15

- Haar, R. (2021). *The Future of Cryptocurrency: 5 Experts' Predictions After a "Breakthrough"*. Next Advisor. Kättesaadav: <https://time.com/nextadvisor/investing/cryptocurrency/future-of-cryptocurrency/>. 30. november 2021.
- Hayes, A. (2021). *Peer-to-Peer (P2P) Service*. Investopedia. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/p/peertopeer-p2p-service.asp>. 13. oktoober 2021.
- Hayes, A. (2021). *Stablecoin*. Investopedia. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/s/stablecoin.asp>. 18. oktoober 2021.
- Hosp, J. (2018). *Krüptoraha: Bitcoin, Ethereum, plokiahel, ICO ja palju muud arusaadavas keeles*. s.l.: Tänapäev.
- IFRIC Update June 2019*. (2019). IFRS. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/news-and-events/updates/ifric/2019/ifric-update-june-2019/>. 20. oktoober. 2021
- Kenton, W. (2021). *Accounting Standard*. Investopedia. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/a/accounting-standard.asp>. 14. oktoober 2021.
- Krüptoraha kajastamine raamatupidamises*. (2021). Trikato. Kättesaadav: <https://www.trikato.ee/kruptoraha-kajastamine-raamatupidamises/>. 2. november 2021.
- Kusimba, C. (2017). *When – and why – did people first start using money?*. The Conversation. Kättesaadav: <https://theconversation.com/when-and-why-did-people-first-start-using-money-78887>. 19. november 2021.
- Largest Bitcoin Mining Farms in the World*. (2021). Sunbird. Kättesaadav: <https://www.sunbirdcim.com/blog/largest-bitcoin-mining-farms-world>. 2. november 2021.
- LHV-s saad investeerida otse krüptovarasse*. (2021). LHV. Kättesaadav: <https://www.lhv.ee/et/krypto>. 28. november 2021.
- RTJ 5 Materiaalsed ja immateriaalsed põhivarad. Raamatupidamise Toimkonna juhendite kehtestamine. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/1231/2201/7054/Lisa%20%20-%20RTJ%20%20%202017.pdf#>, 2021. 20. november 2021.
- Mis on krüptoraha*. (2021). Eesti Krüptoraha Liit. Kättesaadav: <https://www.kruptoraha.ee/kruptorahad/tehnoloogia/>. 15. oktoober 2021.

- Mis on kriptovaluuta Bitcoin ja kuidas see töötab? (2021). Kriptomat. Kättesaadav: <https://kriptomat.io/et/kruptorahad/bitcoin/mis-on-bitcoin/>. 18. oktoober 2021.
- Nirbhaya. (2021). *Generally Accepted Accounting Principles Vs. International Financial Reporting Standards*. Onhike. Kättesaadav: <https://onhike.com/generally-accepted-accounting-principles-vs-international-financial-reporting-standards/121618/>. 14. november 2021.
- Osaiühing. (2021). Justiitsministeerium. Kättesaadav: <https://www.just.ee/osauhing>. 4. detsember 2021.
- Pau, A. (2019). *Estcoin'i ei tule*. Postimees Majandus. Kättesaadav: <https://majandus.postimees.ee/6703949/estcoin-i-ei-tule>. 22. oktoober 2021.
- Pérez, S., & Ostroff, C. (2021). *The Wall Street Journal. El Salvador Becomes First Country to Adopt Bitcoin as National Currency*. Kättesaadav: <https://www.wsj.com/articles/bitcoin-comes-to-el-salvador-first-country-to-adopt-crypto-as-national-currency-11631005200>. 22. oktoober 2021.
- RTT 1 Plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide kajastamine. Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/plokiahela_tehnoloogial_pohinevate_instrumentide_kajastamine_rpt_tolgendus.pdf?download=1, 2021, 2021. 15. november 2021.
- Procházka, D. (2018). *Accounting for Bitcoin and Other Cryptocurrencies under IFRS: A Comparison and Assessment of Competing Models*. Kättesaadav <https://bit.ly/3IvIJdM>. 11. oktoober 2021.
- Ramrakhiani, N. (2018). *An Introductory Outlook: What Are The Prospective And Current Issues With Regards To Accounting For Cryptocurrency?* Kättesaadav: https://esource.dbs.ie/bitstream/handle/10788/3523/msc_ramrakhiani_n_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y/ 27. oktoober 2021.
- Sepman, M.-L. (2019). *Kriptomäringute arvestuse probleemid ja võimalikud lahendused*. (Bakalaureusetöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn
- Sixt, E., & Himmer, K. (2019). *Accounting and Taxation of Cryptoassets*. 7-11
- Sokolenko, L., Ostapenko, T., Kubetska, O., Portna, O., & Tran, T. (2019). *Cryptocurrency: Economic Essence And Features of Accounting*. Kättesaadav: <https://www.abacademies.org/articles/cryptocurrency-economic-essence-and-features-of-accounting-8355.html>. 2. november 2021.

- Teearu, K. (2020). *Finantsvarade kajastamine raamatupidamises*. Robby&Bobby. Kättesaadav: <https://robbybobby.ee/raamatupidamine/finantsvarade-kajastamine-raamatupidamises/> 22. november 2021.
- Tepper, T., & Schmidt, J. (2021). *The Best Crypto Exchanges Of 2021*. Forbes Advisor. Kättesaadav: <https://www.forbes.com/advisor/investing/best-crypto-exchanges/>. 2. november 2021.
- Token vs Coin: What's the Difference?* (2021). BitDegree. Kättesaadav: <https://www.bitdegree.org/crypto/tutorials/token-vs-coin>. 29. november 2021.
- Triple A. (2021). *Retrieved from Cryptocurrency Across the World*. Kättesaadav: <https://triple-a.io/crypto-ownership/>. 2. november 2021.
- Veerpalu, A., Perli, A., & Pajussaar, M. *ICO – mis see on ja mis saab edasi*. Kättesaadav: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2017/11/pikksilm_anne_antti_marek.pdf. 2021. 1. detsember 2021
- What are Financial Assets?* (2021). Corporate Finance Institute. Kättesaadav: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/accounting/financial-assets/>. 13. november .2021
- What Are ICOs and How Do They Work?* Smith Gambrell Russell. Kättesaadav: <https://sgrlaw.com/what-are-icos-and-how-do-they-work.2021>. 1. detsember 2021.
- Who uses IFRS Standards?* (2021). IFRS. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction>. 2. november 2021.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Tere!

Olen Tjorven-Morgan Rebane ja õpin Tallinna Tehnikaülikoolis äranduse erialal. Hetkel kirjutan oma lõputööd teemal krüptovaluuta kajastamise võimalused raamatupidamises. Seoses sellega on mul valminud küsitlus, et välja selgitada raamatupidajate hoiakud ning teadmised krüptovarade suhtes. Küsitlusele vastamine võtab aega maksimaalselt 3 minutit. Vastamine toimub anonüümselt.

Täiendavate küsimuste või kommentaaride korral võtta ühendust tjorven-morgan@hotmail.com

Aitäh!

1. Teie vanus. *

- Kuni 20
- 21-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60-69

2. Teie haridus. *

- Põhiharidus
- Keskkharidus
- Kutsekeskkharidus
- Keskeriharidus
- Kõrgharidus
- Muu...

3. Kas olete omandanud (või hetkel omandate) hariduse majandausarvestuse erialal? *

- Jah
- Ei

4. Kas te töötate... *

- Raamatupidamisteenust pakkuvas ettevõttes?
- Konkreetse ettevõtte raamatupidajana?
- Muu...

5. Teie tööstaaž raamatupidajana. *

- Alla 1 aasta
- 1-5 aastat
- 6-10 aastat
- Rohkem kui 10 aastat

6. Millisel ametikohal te töötate? *

- Peاراamatupidaja
- Raamatupidaja
- Raamatupidaja assistent
- Muu...

7. Kas te olete pidanud eelnevalt kajastama krüptovaluutat raamatupidamises? *

Kui te vastasite "Ei", siis palun jätkake 11. küsimusega.

- Jah
- Ei

8. Millise majandusüksusega oli tegu?

- Osäühing
- Aktsiaselts
- Mittetulundusühing
- FIE
- Muu...

9. Millises valdkonnas tegutseb (majandus)üksus, kelle krüptovaluutasid oli vaja kajatada?

- Tööstus
- Kaubandus
- Info ja side
- Pangandus
- Kindlustus
- Teenindus
- Logistika, veendus, transport
- Ehitus
- Hulgi- ja jaekaubandus
- Reklaam
- Muu...

10. Mis eesmärgil oli krüptovaluuta soetatud?

- Maksevahend, et tasuda toodete või teenuste eest.
- Teenida tulevast majanduslikku kasu/tulu.
- Muu...

11. Kuidas teie krüptovaluutat klassifitseeriksite?*

- Raha
- Raha ekvivalent
- Finantsinstrument
- Fianntsvara (va sularaha)
- Omakapitaliinstrument
- Tuletisinstrument
- Varud
- Ettemaks
- Immateriaalne põhivara
- Mitterahaline investering
- Muu...

12. Mis meetodit kasutaksite krüptovaluuta kajastamiseks?*

- Soetusmaksumuse meetod
- Õiglase väärtuse meetod läbi kasumiaruande
- Õiglase väärtuse meetod läbi muu koondkasumi
- Muu...

13. Palun hinnake järgmisi väiteid. *

	(1) ei nõustu üldse	(2) pigem ei nõustu	(3) nii ja naa	(4) pigem nõustun	(5) nõustun täielikult
Tean, mis on krüptovaluuta.	☐	☐	☐	☐	☐
Krüptovaluuta on raamatupidajate hulgas populaarne.	☐	☐	☐	☐	☐
Krüptovaluuta on tulevikus ametlikult aktsepteeritav maksevahend.	☐	☐	☐	☐	☐
Krüptovaluuta kajastamist tuleb raamatupidamises tihti ette.	☐	☐	☐	☐	☐
Oskan krüptovaluutat klassifitseerida.	☐	☐	☐	☐	☐
Oskan krüptovaluutat kajastada.	☐	☐	☐	☐	☐
Krüptovaluuta kajastamine on aeganõudev.	☐	☐	☐	☐	☐
Krüptovaluuta kajastamiseks piisab olemasolevatest arvestusmeetoditest.	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamisstandardeid on vaja krüptovaluuta arvestuseks muuta.	☐	☐	☐	☐	☐
Oleks vaja rohkem infot krüptovaluuta kohta (koolitused, seminarid jt).	☐	☐	☐	☐	☐
Eestis võiks krüptovaluuta olla ametlik maksevahend.	☐	☐	☐	☐	☐
Krüptovaluuta võiks olla ametlikuks maksevahendiks ainult mõnes konkreetses valdkonnas.	☐	☐	☐	☐	☐

Lisa 2. Tulemused

	(1) ei nõustu üldse	(2) pigem ei nõustu	(3) nii ja naa	(4) pigem nõustun	(5) nõustun täielikult
Tean, mis on krüptovaluuta.	1	5	14	24	7
Krüptovaluuta on raamatupidajate hulgas populaarne.	10	29	11	1	0
Krüptovaluuta on tulevikus ametlikult aktsepteeritav maksevahend.	2	13	11	21	4
Krüptovaluuta kajastamist tuleb raamatupidamises tihti ette.	15	29	6	0	1
Oskan krüptovaluutat klassifitseerida.	6	12	23	9	1
Oskan krüptovaluutat kajastada.	6	12	22	10	1
Krüptovaluuta kajastamine on aeganõudev.	4	12	15	16	4
Krüptovaluuta kajastamiseks piisab olemasolevatest arvestusmeetoditest.	5	20	15	10	1
Raamatupidamisstandardeid on vaja krüptovaluuta arvestuseks muuta.	2	12	12	18	7
Oleks vaja rohkem infot krüptovaluuta kohta (koolitused, seminarid jt).	1	3	2	20	25
Eestis võiks krüptovaluuta olla ametlik maksevahend.	13	14	14	6	4
Krüptovaluuta võiks olla ametlikuks maksevahendiks ainult mõnes konkreetses valdkonnas.	8	14	14	11	4

Lisa 3. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Tjorven-Morgan Rebane (*autori nimi*)

1. annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
“Krüptovaluuta kajastamise võimalused raamatupidamises”,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits, PhD,

(juhendaja nimi)

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh TalTechi raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks TalTechi veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TalTechi raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹*Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil.*